

GENT KLEURT GOUD

cydonia
barocca

19, 20, 21 MEI 2018

**CYDONIA BAROCCA
MUZIEKFESTIVAL**

PROGRAMMABOEK

Voorwoord	4
Interview met Florian Heyerick — <i>‘Op zoek gaan en doorbijten’</i>	5
De generatiegenoten — <i>Over Bach, Telemann en Graupner</i>	
Programma — <i>Hindemith revisited</i>	8
Interview met Olly Ceulenaere — <i>‘De kracht om je staande te houden’</i>	11
Programma — <i>Openingsconcert</i>	13
Altviool — <i>Da Braccio!</i>	17
Interview met Ann Vansteenkiste — <i>‘Kweeperthee: subtiliteit troef!’</i>	18
Programma — <i>Aperitiefconcert Bach en Viola</i>	20
Kweeperen — <i>De gouden appels van de hesperiden</i>	22
Programma — <i>Kamermuziek met Viola en Amore met Telemann en Graupner</i>	24
Kweeperen — <i>Woordpuzzel</i>	25
Programma — <i>De Conferences</i>	26
Programma — <i>Some strange strangled strings</i>	28
Programma — <i>Overzicht</i>	30
Viola d'amore — <i>Een persoonlijk liefdesverhaal door Arwen Bouw</i>	33
Programma — <i>Aperitiefconcert Viola d'amore</i>	38
interview met Ryo Terakado — <i>‘heel veel amore’</i>	43
Programma — <i>La Violetta</i>	45
Interview met José Vazquez — <i>‘200 historische pareltjes’</i>	48
Programma — <i>Slotconcert</i>	50
Meer — <i>Open Podium, Kinderatelier, Familievoorstelling en Workshops</i>	54
Tentoonstelling — <i>Viola</i>	56
BAR Cydonia — <i>a touch of quince</i>	57
Overzicht — <i>uitvoerders</i>	58
Overzicht — <i>uitgevoerde (en niet uitgevoerde werken BTG)</i>	59
Overzicht — <i>Cydonia Barocca 2017</i>	61
Partners en dankwoord	62

wie er vorig jaar bij was zal het niet zo gauw vergeten: een bijzonder, gezellig en warm festival onder een zonnige hemel met gouden muziek, klanken, smaken ... Met enige fierheid stellen we graag de tweede editie voor: *Cydonia Barocca 2018* op 19-20-21 mei!

SPLITSING

geniet van een weekend vol muziek!

Zoals elk Pinksterweekend kan je in de Gentse binnenstad genieten van een barokfestival, vol muziek van de drie grootmeesters uit de Duitse barok: Bach, Telemann en Graupner.

Ik sta al mijn hele leven lang op de bres voor minder evidente muzikale ontdekkingen, en ik nodig tijdens Cydonia Barocca specialisten uit binnen- en buitenland uit om rond één specifiek instrument het repertoire van deze grootmeesters te exploreren.

In 2018 is de viola (d'amore) aan de beurt.

Verwacht je dus aan een hele resem concerten met cantates, orkestwerken en kamermuziek, maar ook aan een open podium, lezingen, een tentoonstelling, kinderatelier, wereldmuziek, workshops, ... met de altviool als *gouden gids!*

Cydonia Barocca brengt bekende en minder bekende meesterwerken, uitgevoerd door een pleiade aan topmusici op verschillende aantrekkelijke locaties in de Gentse binnenstad.

De kweeper (*Latijn: cydonia*) staat daarbij voor de fruitgeworden schoonheid van vergeten tradities. Met haar gouden kleur leidt ze je tijdens het festival van de ene naar de andere culinaire ontdekking.

Cydonia smaakt naar kunst en cultuur ...

Veel ontdekkingsplezier!

Florian Heyerick

Florian Heyerick, organisator Cydonia Barocca, laat in zijn ziel én plannen kijken Bach, Graupner en Telemann. Altviool en kweeper. Historische locaties in de Gentse binnenstad. Het lijken elementen zonder samenhang, maar Florian Heyerick brengt ze met passie, Schwung en professionaliteit samen in één wervelend festival: Cydonia Barocca. Wat ze met elkaar te zien hebben, vanwaar zijn liefde voor de viola komt en wat er in editie 2018 allemaal op het menu staat, legt hij met verve en brio uit in dit interview.

tocht langs bekende, minder gekende, miskende en onbekende muziek. En noem het gerust mijn 'pedanterie' dat ik er nog een extra beperking aan toevoeg: één instrument, deze keer de viola.'

DE ALTVIOOL EN DE VIOLA D'AMORE? PARDON?

— Heyerick: 'Ook hier wil ik een verkennende houding aannemen. We belichten het instrument vanuit het repertoire van drie componisten, met daarnaast allerlei uitstapjes naar jongeren, workshops, wereldmuziek, jazz en een tentoonstelling, maar ook Hindemith komt er bij. Van onze drie barokke componisten heeft Graupner trouwens het meeste voor de altviool en de violetta geschreven, en vooral voor de viola d'amore.'

WELK INSTRUMENT KOMT IN 2019 TROUWENS IN DE SPOTLIGHT TE STAAN?

— Heyerick: 'In 2019 wordt het feestelijk met pauken en trompetgeschal, de vierde editie van Cydonia Barocca zal rond de fagot draaien. En voor de lustrumeditie kiezen we in 2020 voor het klavecimbel.'

CYDONIA BAROCCA LIJKT OP EEN EIGENZINNIGE MIX VAN INSTRUMENTEN, MUZIEK EN GASTRONOMIE. KAN JE EVEN HET CONCEPT TOELICHTEN?

— Florian Heyerick: 'Met dit project wil ik mijn visie op muziek realiseren, door een heleboel dingen bij elkaar te brengen die die visie belichamen. Ik ben al mijn hele loopbaan bezig met exploreren: da's veel boeiender dan altijd maar deze werken van dezelfde componisten uit te voeren. Dat laat te weinig ruimte voor een kritische en onderzoekende geest. Daarom wijk ik graag af van de begane paden. En dat niet alleen in de bergen (lacht). Ik zie het als mijn taak om het publiek op te voeden met verfrissende, onbekende dingen. Vandaar mijn fascinatie voor de muziek van Graupner. Ik combineer die drie dagen lang met Bach en Telemann: een verkennings-

ELK JAAR OPNIEUW SERVEER JE MUZIEK VAN DEZELFDE COMPONISTEN: J.S. BACH, CHRISTOPH GRAUPNER EN GEORG PHILIPP TELEMANN. WAAROM PRECIES DEZE DRIE?

— Heyerick: 'Voor mij bestrijken zij met gemak de belangrijke periode van de Duitse laatbarok. Ik vind die doorgaans zeer interessant: er is al vanalles in beweging als aanloop naar een nieuwe tijd, en je hebt toch nog die vertrouwde genres, vormen en nationale stijlen die zo typisch zijn voor de 'vermischte Geschmack' van die tijd in dat deel van Europa. En ook bij deze drie ziet men toch die verkennende houding naar nieuwe instrumenten en vooral ook een nieuw publiek. Door hun verschillende opleiding, verschillende functies en verschillende opdrachtgevers krijgen we een schitterende dwarsdoorsnede van deze gouden periode uit de barok. En, toegegeven: Bach komt altijd goed aan, Telemann biedt ons rijkelijk speelbaar en aangenaam repertoire. En Graupner, tja ... die wil ik er met graagte tussen zetten, al is het maar om uitvoerders (ja, die ook) en publiek duidelijk te maken dat er nog leven is naast Bach!

EN DAN IS ER DE KWEEPEER, 'CYDONIA' IN HET KEURIG LATIJN. WAT HEB JE MET DIE IETWAT BIZARRE FRUITSOORT?

— Heyerick: 'Voor mij is de kweepeer een gouden symbool van mijn project. Een persoonlijke interesse, dat zeker, maar ook hier ontstaan uit een oprechte aandacht voor het te weinig bekende, te weinig beminde. Iedereen (of toch bijna iedereen) weet dat je van kwee-

peer gelei kan maken, maar om het vruchten- en aroma-universum daarachter te leren kennen moet je doortastender te werk gaan, en - daar zijn we weer - op zoek gaan en durven verkennen, letterlijk willen doorbijten en verder graven. En dan valt er heel wat moois te beleven. Lees in ons programmaboek maar wat chef Olly Ceulenaere en theesommelier Ann Vansteenkiste allemaal met de kweepeer uitspoken! Een kweepeer heeft bovendien een weelderige barokke vorm, een prachtige gouden kleur, een ongelooflijke zacht-rose tedere bloesem, een bijna verdovend aroma en veel mogelijkheden om er allerlei lekkers van te maken. Dus inderdaad, Graupner en consoorten laten zich goed verbinden met de kweepeer en haar afgeleiden.'

TOT SLOT: HOE ZIE JE CYDONIA BAROCCA IN DE TOEKOMST EVOLUEREN? WAAR DENK JE OVER PAKWEG TIEN JAAR MET HET FESTIVAL TE STAAN?

— Heyerick: 'Tja, veel hangt af van de middelen en de steun die we krijgen bij de verdere uitrol van Cydonia Barocca. Als alles loopt zoals ik het droom, dan heb ik over tien jaar een groot deel van het minder bekende repertoire van Bach, Telemann en Graupner laten horen, heel wat idealistisch ingestelde muzikanten samen gebracht (waarvoor ik nu al ontzettend dankbaar ben), en een almaar groter wordende groep mensen kennis laten maken met stad, muziek, kweepeer en instrumenten. Op die manier hoop ik ooit een klein steentje verlegd te zullen hebben in de kolkende rivier van het cultuurleven. En dan ben ik een gelukkig man.'

de generatiegenoten

bien étonnés de se trouver ensemble

Ze kenden elkaar, maar hechte vrienden waren het nu ook niet. Daarvoor waren er teveel verschillen: de plaats waar ze werkten, de situatie waarin ze vertoefden, de opdrachtgever waarvoor ze schreven, karakter, doelpubliek, omstandigheden, opleiding, stijl en opvattingen, milieu en nog zoveel meer. Maar het zijn zeker generatiegenoten, geboren in een tijdspanne van 4 jaar en met hun drietjes zowat verantwoordelijk voor het meeste en het beste van wat die grandioze periode van de Duitse laatbarok te bieden heeft.

En omdat we niet teveel in herhaling zouden vallen .... hier de feiten!

JOHANN SEBASTIAN BACH

31 maart 1685
Eisenach - 28 juli 1750
Leipzig

GEORG PHILIPP TELEMANN

14 maart 1681
Maagdenburg - 25 juni 1767
Hamburg

CHRISTOPH GRAUPNER

13 januari 1683
Kirchberg 10 mei 1760
Darmstadt

Dit is Telemann het vraagteken is Graupner. Vraagteken mag blijven staan, dus de namen verwisselen.

ZATERDAG 19 MEI 2018 - 17:00

Miry Concertzaal

ism Klara en Miry Concertzaal

dit concert wordt gecapteerd door Radio Klara

Een integrale herneming van een concert op 22 september 1924 te Dresden met op dat moment nieuwe werken van en door Hindemith, op dat moment een leidende figuur in de moderne Duitse muziekscene, maar ook als voortreffelijk altviolist en lid van het Amarkwartet, en - zeer belangrijk voor de oude muziekbeweging - een pionier in de hernieuwde aandacht voor historische instrumenten en hun repertoire.

Kan het Logo van Klara met de tekst 'blijf verwonderd' hier in het groot?

PROGRAMMA

PAUL HINDEMITH (1895-1963)

— **Kleine Sonate für Viola d'Amore und Klavier, op. 25/2)**

Mässig schnell, lustig - Sehr langsam - Sehr lebhaft

Julia Rebekka Adler, viola d'amore

Marc Masson, klavier

— **Lieder mit Klavier, op. 18**

Die trunkene Tänzerin - Wie SKt. Franziskus schweb ich in der Luft - Durch die Abendlichen Gärten - Auf der Treppe sitzen meine Ohrchen

Lieselot De Wilde, sopraan

Gabi Sultana, klavier

— **Sonate op. 31/1 für Bratsche allein (nu: op. 31/4)**

Präludium - Lied - Thema met Variationen

Esther Apituley, altviool

— **Tanzstücke für Klavier, op. 19**

Mässig schnell - Sehr lebhaft - Schnell - Lebhaft

Lukas Huisman, klavier

— **Sonate für Bratsche und Klavier op 25/3 (nu: op. 25/4)**

Sehr lebhaft - Sehr langsam - Finale

Karin Dolman, altviool

Caecilia Boschman, klavier

Naast de vele optredens als lid van het vermaarde Amarkwartet, speelde Hindemith ook met vele andere muzikanten samen, zoals de pianiste Emma Lübbecke-Job, tijdens recitals met hedendaagse en klassieke muziek.

In 1922 ontdekte hij de historische instrumenten: «Ich habe einen neuen Sport», schrijft hij naar zijn vriendin Emmy Ronnefeldt, «ich spiele Viola d'amour, ein ganz herrliches Instrument, das ganz verschollen ist, und für das nur eine ganz kleine Literatur besteht. Das Schönste, was Du Dir an Klang vorstellen kannst; eine nicht zu beschreibende Süße und Weichheit. Es ist heikel zu spielen, aber ich spiele es mit großer Begeisterung und zur Freude aller Zuhörer.»

Samen met de claveciniste Alice Ehlers en verder ook Maurits Frank en Rudolf Hindemith op viola da gamba verzorgt hij vanaf 1927 talrijke concerten met barokmuziek (Vivaldi, Biber, Ariosto, Stamitz, enz).

Tijdens de jaren 20 was Hindemith, die zo-
wat alle instrumenten kon bespelen, vooral
bekend als een der beste altviolisten van zijn
generatie. Een Zwitserse recensent schreef
toen het volgende:

«Wenn der kleine, untersetzte Mann mit seiner
großen Bratsche ebenso energisch als selbst-
verständlich vor uns hintritt, so spielt er uns
eben etwas vor, das, es mag nun sein, wie es will,
die neue deutsche Instrumentalmusik bedeutet.
Und wir haben keinen, der es augenblicklich
besser macht – das Spielen sowohl als auch das
Komponieren – ausgenommen vielleicht Hin-
demith selbst, wenn er so weiterfährt. [...] Dem
Zeitgeschmack entsprechend – man ist so unge-
duldig geworden – wird alles möglichst knapp,
kurz und übersichtlich angeordnet. Das «neue»
ist hauptsächlich der Hochdruck einer fast un-
glaublichen, dem maschinellen sich nähernden
Virtuosität und die Zersetzung der Tonalität. An
diese freie Harmonik hat man sich ja rasch ge-
wöhnt, man empfindet sie schon längere Zeit als
gar nicht mehr so besonders wesentlich. Aber die
Virtuosität? Man hat das Gefühl, Hindemith als
Spieler und Komponist schüttelt dies alles nur so
aus dem Ärmel.»

Flemish Foodie Olly Ceulenaere over koken met kweepeer

Sterrenchef Olly Ceulenaere weet wat hij doet als hij in de potten roert. Voor zijn no-nonsen-
se gastronomische restaurant Publiek in Gent kreeg hij alvast een Michelinster. Ceulenaere
werkt met lokale ingrediënten en heeft een zwak voor de kweepeer. Van wildfond tot rijst-
pap: subtiliteit weet zich altijd staande te houden, vertelt hij in een interview voor Cydonia
Barocca.

Zijn keukenteam is druk in de weer om de
middagsservice voor te bereiden. ‘Publiek’ ziet
er minimalistisch uit: beton, schoolmeubels,
eenvoud troef. Niets mag de culinaire creati-
viteit van de Flemish Foodie in de weg staan.
‘Ik kook graag met eenvoudige gerechten. En
met de kweepeer’, weet Ceulenaere. ‘Er zijn
veel variëteiten kweepeer, van heel aroma-
tisch tot heel zoet. Ik kijk naar de kweepeer
als naar een vrouw: je hebt die in alle vor-
men.’ En lichtjes grinnikend: ‘soms heb je ook
wel mooie zonder inhoud of smaak. Net als
bij de kweepeer.’

ZOET OF HARTIG

Culinair kan je zowel richting zoet of hartig
uit, weet Ceulenaere. ‘Een klassieker is na-
tuurlijk de gelei. In de zoete sector denk ik
ook aan ijs van koemelk met kleine stukjes
kweepeer, of aan rijstpap. Je kan ook de schil
raspen als zest.’ Maar het is toch vooral in de
hartige keuken dat Ceulenaere graag experi-
menteert met de ietwat mysterieuze vrucht.
‘Als je de kweepeer kookt in zout water dan
kan je ze makkelijk verwerken. Snij ze in plak-
jes of brokjes. Je kan ze dan bijvoorbeeld bak-

ken en in een wildschotel gebruiken. Wat me bij de kweeper opvalt is dat ze zich ondanks haar subtiele aroma's en haar zachte smaak toch altijd weet staande te houden.'

Ceulenaere gebruikt de kweeper ook in bouillons. 'Vooral dan gevogelte. De geparfumeerdheid voegt iets subtiels toe aan bouillons': sensuele smaken die voor velen onherkenbaar zijn. 'Zelfs in azijn is ze heerlijk om vinaigrettes te maken. De kweeper klikt goed samen met citroen, specerijen, stera-nijs, zuivel. En als je meer bitterheid wil, dan kan je de rauwe vrucht raspen. Dat geeft een bitter en droog taninegevoel.'

'Ik kijk naar kweeperen als naar vrouwen. Je hebt ze in alle vormen.'

SNELKOOKPAN

Bij het grote 'publiek' (sorry voor de flauwe woordspeling) blijft de kweeper toch een onbekende in de keuken. En dat vindt Ceulenaere jammer. 'Allicht zien veel mensen op tegen de moeite om ze te verwerken. Daarom heb ik één tip: stop ze eerst en vooral tien minuten in een snelkookpan. Daarna kan je ermee aan de slag. Als eerste kennismaking is een gelei altijd een goed idee. Vergeet niet om er wat witte wijn aan toe te voegen. En oja: met het kookvocht kan je nadien heerlijke icetea maken.'

Ceulenaere leerde de kweeper kennen in het huis van een vriendin in Frankrijk. 'Ze legde de kweeperen in een schaaltje, en dat zorgde voor een heerlijk parfum in huis.'

ZATERDAG 19 MEI 2018 - 20:30

Sint-Jacobskerk, Gent

ism Jacobus, de Gentse cultuurkerk (www.jacobusgent.be)

De avondconcerten van Cydonia Barocca in de Sint-Jacobskerk zijn belangrijke momenten van het festival. Tijdens deze concerten wordt het centrale instrument voorgesteld als prominente partij in werken van uitsluitend Bach, Telemann en Graupner met een iets grotere uitstraling of ruimere bezetting.

Misschien moet de plaats van het concert telkens wat groter staan

De nadruk ligt daarbij op vocaal geestelijk en concerterend instrumentaal werk van deze componisten, bij hen alledrie vrijwel het zwaartepunt van hun oeuvre. Daarbij gaan we voor deze programma's ook bekendere werken niet uit de weg, waardoor deze avondconcerten een aangename afwisseling vormen van ontdekkingen en ontmoetingen, waarin telkens weer de warme klank van de altviool of de intimistische zijden toon van de viola d'amore de nodige ruimte krijgen om aan te tonen dat deze componisten heel bewust en zorgvuldig deze keuze van bezetting overwogen.

PROGRAMMA

CHRISTOPH GRAUPNER

— Wie gar nichts sind alle Menschen (Lichtenberg), cantate GWV 1157/40

voor SATB, chalumeau, 2 hobo's, 2 altviolen, strijkers en continuo

Coro - Accompagnato (T) - Aria (T) - Recitativo (B) - Aria (B) (vivace) - Koraal (affettuoso)

GEORG PHILIPP TELEMANN

— Concerto in G voor altviool, strijkers en continuo, TWV 51:G9

Largo - Allegro - Andante - Presto

JOHANN SEBASTIAN BACH

— Brandenburgs Concerto nr. 6, BWV 1051, voor 2 altviolen, 2 viola da gamba en continuo

() - Adagio, ma non troppo - Allegro

— Gleichwie der Regen und Schnee vom Himmel fällt (Neumeister), cantate BWV 18

voor SATB, 2 blokfluiten, 4 altviolen en continuo

Sinfonia - Recitativo (B) - Recitativo & Koraal (T,B) - Aria (S) - Koraal (Ich bitt, o Herr, aus Herzens Grund)

UITVOERDERS

Jana Pieters, Veerle Van Roosbroeck, sopraan

Ellen Wils, alt

Philippe Gagné, tenor

Dominik Wörner, bas

Ryo Terakado, Swantje Hoffmann, Silke Volk,

Kaat De Cock, viola

José Vazquez, Lucia Krommer, viola da gamba

Arwen Bouw, Simon Heyerick, viool

Sanne Deprettere, violone

Vincenzo Casale, chalumeau

Marcel Ponsele, Maria Petrescu, hobo

Ruth Van Killegem, Patrick Denecker, blokfluit

José Gomes, fagot

Guy Penson, orgel / clavecimbel

Florian Heyerick, leiding

BEGELEIDENDE TEKST

Wanneer we de cantates die Bach tussen 1714 en 1717 als concertmeester te Weimar componeerde beschouwen als 'vroegge cantates' behoort BWV 18 tot zijn zéér vroegge cantates, waarschijnlijk gecomponeerd voor 1714, toen hij nog gewoon hoforganist en kamermusicus was. We ontmoeten er een ongebreideld experimenteelustige Bach, die met name de Italiaanse verworvenheden poogt te verwerken waarmee hij kort daarvoor via werk van Vivaldi had kennisgemaakt. Reeds de instrumentale bezetting is uniek: geen hout- of koperblazers, zelfs geen violen, maar alleen een continuogroep (met fagot) en vier partijen voor altviolen. (Bij een latere heruitvoering te Leipzig (1724), die tegenwoordig meestal wordt gevolgd, voegde Bach nog twee blokfluiten toe die de hoogste twee altviolen octaverend verdubbelen en daarmee de klankkleur verhelderen.)

De tekst voor BWV 18 betrof Bach uit een in 1711 voor Telemann bestemde jaargang cantateteksten van de orthodoxe theoloog Erdmann Neumeister, die in 1720 als predikant te Hamburg Bach - tevergeefs - zou puseren als organist aan de Jacobikirche. Neumeister pleitte er aanvankelijk (1704) voor de traditionele op bijbelteksten en kerkliederen gebaseerde Kirchen-music te vervangen door naar de Italiaanse opera gemodelleerde Geistliche Cantaten, bestaande uit aria's en recitatieven op vrij gedichte, poëtische meditaties over bijbelteksten. Later verzoende

Neumeister zich met de 'gemengde cantate' die alle teksttypen gebruikt en ons door Bachs werk vertrouwd is geworden.

Neumeister liet zich voor Zondag Sexagesima, de 8e zondag voor Pasen, inspireren door de voorgeschreven evangelietekst, de verzen 4-15 van Lucas 8, de parabel van de zaaier. Jezus vergelijkt daar Gods woord met zaad dat op een akker valt, soms rijke vrucht draagt maar vaak wordt vertrapt, op droge bodem of tussen doornen terecht komt, d.w.z. door de duivel, beproevingen of aardse verlokkingen niet tot geloof leidt. Neumeister parafraseert (niet: citeert) deze tekst uitgebreid in het centrale en muzikaal meest interessante derde deel (3) van de cantate. Hij begint echter (2) met een parafrase van een oudtestamentische tekst, uit het bijbelboek Jesaja (55: 10-12), waarin Gods woord wordt vergeleken met Regen und Schnee, die voor een vruchtbare aarde zorgen.

© Eduard van Hengel

Voordat Johann Sebastian Bach (1685-1750) in Leipzig zijn groots opgezette religieuze composities schreef (Matthäuspassion, Hohe Messe etc.) had hij er al een carrière als hofcomponist op zitten aan de hoven van Weimar (1708/1714-1717) en Anhalt-Cöthen (1717-1723). Danssuites, concerto's, en partita's voor allerlei instrumenten getuigen van zijn activiteit uit die periode. Vooral de tijd in Cöthen was aangenaam omdat prins Leopold de muziek zeer genegen was. De zes "Concerts avec plusieurs instruments" (1721) zijn

opgedragen aan markgraaf Christian van Brandenburg, die Bach waarschijnlijk heeft leren kennen toen hij 1719 in Berlijn was om een nieuw clavecimbel te kopen (merk: Mietke) voor de hofkapel van Cöthen. De concerten geven een mooi beeld van Bach als hofcomponist en muzikant: zelf speelde hij meestal zelf (alt)viool of klavecimbel.

Sommige concerto's ("concertare" = wedijveren: vaak solistische groepen tegen de rest: "ripieno") zijn qua vorm vrij traditioneel, anderen zonder meer experimenteel; allemaal zijn ze toonbeelden van muzikale inventiviteit en compositorisch meesterschap.

In Concerto n° 6 zet Bach twee lage strijkerstrio's tegenover elkaar, te weten de "moderne viersnarigen" (twee altviolen en een cello) en de "ouderwetse zessnarigen" (viola da gamba). Ze musiceren met elkaar, maar nooit minder dan driestemmig. Het eerste deel is een ritmisch pregnante canon, terwijl het slotdeel een dansant karakter heeft. Het is goed mogelijk dat prins Leopold in dit concert zelf heeft meegespeeld: hij was een uitstekend gambist en de partij is relatief eenvoudig!.

Dick Wursten, 2009

De altviool is de minst opvallende en dus ook zowel historisch als muzikaal de minst bekende van de familie van de viola da braccio, de strijkinstrumenten die op de arm gehouden worden (in tegenstelling met da braccio en da spalla).

Lang had dit instrument geen echt zelfstandig bestaan, maar een duidelijke functie tussen de twee belangrijke pilaren: de bovenste lijn, vaak de melodische drager, en de onderste lijn, nodig voor het harmonische fundament. Het gevolg is dat we tot in de 19de eeuw nauwelijks kunnen spreken van een gestandaardiseerd instrument: 4 snaren, dat wel (normaal gezien, want er zijn tal van exotische varianten), en groter dan een viool en kleiner dan een cello, dat ook. Maar voor de rest: ontelbare verschillen in vorm en vooral in grootte.

De generatie van Bach, Telemann en Graupner was min of meer de eerste die aan de altviool andere kwaliteiten toekende dan een

onopvallende middenpositie. Plots bleken de warmere klank en de bijna identieke technische mogelijkheden in vergelijking met de viool compositorisch wel wat mogelijkheden te bieden. En zo krijgen we een bescheiden repertoire van werken waarin de altviool een prominente rol vervult als solist, alleen of samen met andere strijk- of blaasinstrumenten, of als meer opvallende midden- en tegenstem. We zouden hier gerust de term ontvoogding kunnen gebruiken, of een soort volwassenwording.

Vaak verbonden aan pastorale, melancholische of liefdevolle emotie krijgen we de altviool te horen in cantates, concerti, suites en kamermuziek, zonder dat echter de normale functie als middenstem van het strijkersensemble of -kwartet daarbij verdwijnt. Want na een dipje in de klassieke periode, waarbij de functie van de altviool soms weer dreigt te verworden tot armzalige robotmatige begeleiding (vandaar alle altviolomoppen!!) zal de ontwikkeling van het strijkkwartet er voor zorgen dat de vier stemmen uiteindelijk met elkaar een evenwicht vormen.

Maar in de 17de en 18de eeuw zien we niet alleen die geleidelijke persoonlijke groei van de altviool, maar andere varianten krijgen ook hun deel in de meer concertante en zelfstandige schrijfwijze: de viola d'amore, de violetta, de viola da spalla, de viola pomposa, de viola marina, etc.

---

kweeperthee: subtiliteit troef!

Ann Vansteenkiste van Curiosithee over de smaak van kweeperinfuus

Op de versmarkt van Parijs haalde thee-experte Ann Vansteenkiste van Curiosithee vorig jaar kweeperen. Drogen, snijden of raspen, en vijftien minuten laten trekken: de subtiële smaak van de kweeper stelt zo zijn eisen als je er een infuus van wil maken. En Vansteenkiste heeft nog meer tips in de aanbieding!

Olly Ceulenaere gebruikt de kweeper in zoete en hartige gerechten. Maar ook na de maaltijd blijft de kweeper haar mannetje staan: thee-experte Ann Vansteenkiste maakt de heerlijkste theetjes met kweeper. 'Hoewel: eigenlijk is het geen thee maar een infuus. Ik snijd de kweeper ongeschild in stukjes, droog die tot wel dertig uur lang in een droogtoestel en infuseer dan.' Daarvoor gebruikt ze water van 90 graden.

En meteen legt ze de vinger op een typische 'modernemensenwonde': 'veel theedrinkers denken dat je thee maar een drietal minuten moet laten trekken. Fout. De infuus heeft minstens een kwartier nodig. Da's meteen ook de tijd die het water nodig heeft om tot drinkbare temperatuur af te koelen. Bovendien krijgen de heilzame stoffen van thee zo de tijd om vrij te komen.'

EXPERIMENTEREN

Dosering? Vansteenkiste weet raad: 'één afgestreken eetlepel per liter water.' Is dat te veel water? Ook dat is geen probleem. 'Laat de thee afkoelen en maak er nadien icetea van.'

In haar carrière als allereerste theesommelier van België heeft Vansteenkiste behoorlijk wat kunnen experimenteren met de kweeper. 'De kweeper is heel subtiel van smaak. Daarom combineer ik ze graag met rooibos. De groene rooibos laat die subtiliteit van de kweeper uitstekend tot haar recht komen. Als je de kweeper zuiver drinkt, kan de smaak wat te flets uitvallen. Eventueel voeg je een klein beetje lichte zwarte thee toe. Zeker geen groene thee.' Vansteenkiste ziet hoe vele mensen erop los experimenteren. 'Ach, soms doet men maar wat. Kweeper combineren met gember? Neen, gember is veel te sterk, en zo wordt de kweeper compleet verdrongen.'

drinken op zich, niét als drankje bij iets anders. Want ook hier weer: de kweeper is subtiel en vedraagt geen krachtige smaken in de buurt.'

'Thee heeft vrijheid nodig, net als ikzelf.'

Vansteenkiste deelt haar expertise graag met het ruime publiek. Als theemeester komt ze geregeld in de pers. En ze neemt theeliefhebbers mee op reis naar Oosterse theelanden. Maar ook met raad en daad staat ze via haar website Curiosithee theedrinkers bij. Over het beste water bijvoorbeeld. 'Neem mineraalarm water, met een droogrest onder de 50 milligram per liter. Spa Reine is bijvoorbeeld uitstekend om thee te maken. Warm het water op tot 90 graden maar laat het geenszins koken. En gooi de thee los in de pot. Thee heeft vrijheid nodig, net als ikzelf. Geen grammen, graden of minuten. En kweeperthee moet je

aperitiefconcert bach en viola

ZONDAG 20 MEI 2018 — 11:00

Handelsbeurs, Kouter, Gent

ONTBIJT EN INLEIDING — 9:30-11:00

ism Handelsbeurs

Op zondag staat in de Handelsbeurs de altviool centraal, en wel met enkele werken van de muzikale zonen van Bach. Deze generatie immers - de overgang van barok naar klassiek - had nog meer dan die ervoor de expressieve kracht en gevoelige klank van dit warme instrument ontdekt. De mogelijkheden sluiten immers helemaal aan bij de muzikale stromingen van die tijd: Sturm und Drang, galante stijl, maar vooral de Empfindsamer Stil, de gevoelige stijl. Zowel de duetten van Wilhelm Friedeman Bach, als de verrassende kamermuziek van Carl Philip Emmanuel gunnen ons een veelbelovende blik richting 19de eeuw. Daarnaast tonen Graupner en Telemann wat deze generatie dan weer heeft teweeg gebracht om al dat moois mogelijk te maken ...

aperitiefconcert bach en viola

PROGRAMMA

CARL PHILIPP EMANUEL BACH ⁽¹⁷¹⁴⁻¹⁷⁸⁸⁾

— Quartett in a, voor fluit, altviool, cello en klavier, Wq. 93, H. 537

Andantino - Largo e sostenuto - Allegro assai

WILHELM FRIEDEMANN BACH ⁽¹⁷¹⁰⁻¹⁷⁸⁴⁾

— Duet 1 in C, F. 60, voor 2 altviolen

Allegro di molto - Scherzo - Vivace

CARL PHILIPP EMANUEL BACH

— Triosonate in F, H. 588, voor basblokfluit, altviool en basso continuo

Un poco andante - Allegretto poco scherzando - Allegro

CHRISTOPH GRAUPNER

— Aria "Sprich mein Herz" uit cantate Lass dir wohlgefallen die Rede, GWV 1135/53, Rogate 1753

voor sopraan, altviool, strijkers en continuo

— Aria "Gern vergeben" uit cantate Barmherzig und gnädig ist der Herr, GWV 1163/35, 22ste zondag na Trinitatis, 1735

voor bas, altviool, strijkers en continuo

WILHELM FRIEDEMANN BACH

— Duet 2 in G, F. 61, voor 2 altviolen

Allegro - Lamento - Presto

GEORG PHILIP TELEMANN

— Sextett in g, TWV 44:33, voor 2 violen, 2 altviolen, cello en continuo

Grave - Allegro - Adagio - Vivace

UITVOERERS

Jana Pieters, sopraan

Dominik Wörner, bas

Swantje Hoffmann, Silke Volk, Simon Heyerick, altviool

Patrick Oliva, Simona Balan, viool

Bernard Woltèche, cello

Elise Christiaens, violone

Florian Heyerick, continuo

Patrick Denecker, basblokfluit

---

kweeperen: de gouden appels van de hesperiden

door Daniëlle Houbrechts

In de Griekse, mythologische wandelgangen fluisterden spuiters al wel eens een keertje dat de gouden appels van de Hesperiden, kweeperen waren.

De Hesperiden waren nimfen en dochters van Atlas, de reus die de wereld op zijn schouders droeg, en Hesperis, zijn vrouw die dat heel vervelend vond als zij hem eens wilde knuffelen.

De Hesperiden verschenen als door de avondzon beschenen wolken. Zij woonden in een paradijs aan het uiterste puntje van de westgrens, op het schiereiland van Okeanos. In dat paradijs moesten zij een boom met gouden appels bewaken. Deze boom had moeder aarde, herself, aan Hera, de Griekse oppergodin geschonken. Die trouwde namelijk met Oppergod Zeus en daar wilde Moeder Aarde wel eens een boompje over opzetten. De Hesperiden kregen bij hun bewakingsopdracht de hulp van een Ladon de draak. Als je die draak één van zijn kopjes kleiner maakte, kwamen er telkens twee in de plaats. Hij had honderd koppen. Niet niks dus. Uit iedere kop klonk een akelig geluid. De honderd koppen bliezen een hete adem uit, zodat het onmogelijk was de tuin binnen te dringen.

Nu had Heracles, de Griekse held in een ander soap-feuilleton, zeven klussen te klaren. Drie gouden appels halen uit het Hesperiden-paradijs was één van die jobs. Maar Heracles was zo'n beetje James Bond-achtig. Niet van gisteren dus. Hij wandelde eens langs Atlas en deed een babbeltje met deze wereld-torsende reus. "Zou jij niet eens drie gouden appels uit de tuin van je dochters willen halen?" vroeg hij langs zijn neus weg.

"Ik zal dan even de wereld van je overnemen". Daar had Atlas wel oren naar, want hij wilde al lang eens even van die zware last af. En Hesperis zag eindelijk haar kans op een knuffel. Dus kreeg Atlas ook van haar de toelating.

Atlas ging naar de paradijstuin en vroeg één van de Hesperiden drie gouden appels over de muur te gooien. Atlas voelde het bloed van de vrijheid weer door zijn aders vloeien. Hij ging naar Heracles en zei: "Ik zal de appels zelf wel even naar Eurystheus, de koning van Mykene brengen."

"Als een (kwee)appelboom onder de bomen des wouds, zo is mijn Liefste onder de zonen; ik heb groten lust in Zijn schaduw, en zit er onder, en Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet." uit Solomon's Hooglied

---

Maar Heracles had te veel dedectiveromans gelezen en verzoon onmiddellijk list nummer 365. Hij vroeg poeslief: "Atlas, kun je me niet eerst eens een keertje tonen hoe ik de wereld in evenwicht kan houden, want hij wankelt voortdurend op mijn onervaren schouders". Nu wist Atlas, dat Zeus het hem nooit zou vergeven, als de aarde zou vallen, laat staan als die dan nog bleef botsen... Daarom toonde hij Heracles even hoe het moest. Maar eens Atlas de wereld weer op zijn schouders had, maakte Heracles dat hij met zijn drie gouden appels, die volgens het verhaal eigenlijk kweeperen waren, weg kwam. De kweeperen symboliseerden schoonheid, liefde en vruchtbaarheid. Zij waren een begerenswaardig geschenk voor de koning van Mykene.

kamermuziek met viola en amore

met telemann en graupner

ZONDAG 20 MEI 2018 — 16:00

Hotel Falligan, Kouter, Gent
ism Adagio con brio vzw

PROGRAMMA

GEORG PHILIPP TELEMANN

— Triosonate in c, TWV 42:c5, voor hobo, violette en continuo

Adagio (Largo) - Vivace (Allegro) - Affettuoso (Largo) - Allegro

CHRISTOPH GRAUPNER

— Triosonate in F, GWV 210, voor baschalmieu, viola d'amore en continuo

Largo, Allegro, Andante, Vivace

GEORG PHILIPP TELEMANN

— Scherzi melodichi per divertimento di coloro che prendono le Acque minerali in Pirmonte, Domenica (7)

Introduzione. Largo / Presto - excerpta

— Triosonate in D, TWV 42:D15, voor traverso, viola d'amore en continuo

Adagio - Presto - Con gravità mà non grave - Allegro

CHRISTOPH GRAUPNER

— Concerto in D, GWV 317, voor altviool, viola d'amore, strijkers en continuo

Grave e staccato - Vivace - Grave - Allegro

UITVOERDERS

Simona Balan, Swantje Hoffmann, Arwen Bouw, viola d'amore

Gheorghe Balan, Simon Heyerick, Kaat De Cock, altviool

Patrick Oliva, Silke Volk, viool

Bernard Woltèche, cello

Sanne Depretter, violone

Florian Heyerick, clavecimbel

Marcel Ponsele, hobo

Vincenzo Casale, chalumeau

José Gomes, fagot

Leo Schelb, traverso

woordpuzzel kweeper international

AYVA *Turkije*

BEHI *Oezbekistan*

BIRSALMA *Hongarije*

CIDONIO *Esperanto*

COING *Frankrijk*

DULE *Slovakije*

DUNJA *Kroatië*

FTUA *Albanië*

HEYVA *Azerbeidzjan*

IRASQARRA *Baskenland*

ISFARGEL *Malta*

KDOULE *Tsjechië*

KVITTEN *Zweden*

KWEEPEER *Vlaanderen*

KUINIHI *Maori*

KUTINE *Slovenië*

KVEDE *Noorwegen*

MARMELO *Portugal*

MELINO *Latijns*

MEMBRILLO *Spanje*

PIQWA *Polen*

QUINCE *Groot-Brittannië*

QUITTE *Duitsland*

QWINS *Schotland*

SVARAINIS *Litouwen*

M R K V E D E Q W I N S
A E I H I N I U K G I B
V E M S E C I D O N I O
Y P M B F B E H I R N T
A E A R R A Q A S A R I
N E R K V I R A J M L E
E W M Y D A L G E N K U
T K E U V M W L E D U A
T H L S A R I Q O L U D
I E O T G N Q U I T T E
V G N I O C L O F P U D
K U T I N E E C N I U Q

ZONDAG 20 MEI 2018 — 14:00

MAANDAG 21 MEI 2018 — 14:00

Sint-Baafshuis, Biezekapelstraat, Gent
ism CCV, Partner in Christelijk Vormingswerk

Cydonia Barocca wil graag informeren, laten luisteren, meenemen, vertellen en laten meegenieten.

Dat kan zonder woorden. Maar soms is het ook fijn dat een uitvoerder wil vertellen met woorden wat er zo allemaal wordt gezocht, ervaren, gelezen, geprobeerd, gesukkeld, veroverd, beheerst en gevonden.

Tijdens 2 conferences, wat eigenlijk gewoon wil zeggen dat er veel gesproken wordt rond de muziek, zullen de musici een deeltje van hun ziel blootleggen.

CONFERENCE OP ZONDAG: BACH OP VIJF WIJZEN

De cellosuites van Bach behoren tot de meest bewonderde, gespeelde, beluisterde en bewerkte composities van deze meester. We kennen kleurrijke en diepgaande versies voor saxofoon, accordeon, blokfluit, viola da spalla en pomposa, en zelfs ... cello. Maar er is inderdaad wat historisch gekleurde discussie rond de vraag voor welk (soort) instrument Bach deze zes danssuites zou geschreven hebben. Daarom is het niet verwonderlijk dat ook de altviolisten, vaak toch op zoek naar bijkomend steengoed werk voor hun instrument, deze suites graag beschouwen als eigen repertoire. Gezien het feit dat de stemming van de snaren bij beide instrument (op een octaaf na) dezelfde is, kan de stap eenvoudig worden gezet.

Tijdens deze conférence vertellen verschillende musici met elk een eigen versie op een eigen instrument waarom zij bepaalde keuzes hebben gemaakt, wat het instrument hen heeft laten aanvoelen bij deze muziek en wat zij daarbij hebben ervaren aan muzikale en expressieve mogelijkheden (en beperkingen?). Zo krijgen we vijf kortverhalen met de Suites van Bach als leidraad, verteld door Diederik Suys op een moderne altviool, Karin Dolman op een altviool met barokboog (alles daarover ter plekke!), een derde op een barokke altviool, verder Ryo Terakado op viola da spalla en misschien ook nog een "gewone" cello... Er wordt sappig en boeiend gemodereerd door Frederik Styns.

CONFERENCE OP MAANDAG: VIOLA UNVEILED

Wie we zeker aan het woord moeten laten tijdens het Cydonia Barocca Festival rond de altviool is de uitbundige en ijzersterke Nederlandse altvioliste Esther Apituley. Reeds jaren reist zij door het land en brengt eigenzinnige en koppige programma's waarbij alle muzikale maar ook sociale en maatschappelijke aspecten van haar instrument en muziek maken in het algemeen aan bod komen. Zij vroeg er gewoon om: "mag ik alsjeblief een gespreksconcert doen waarbij ik vertel en toon wat de altviool allemaal kan spelen en uitdrukken?". Het antwoord hoor je op maandag om 14u in het Sint-Baafshuis: een interactief uurtje met alles wat u wou weten over de altviool maar nooit ...

Dit wordt zeker een belevenis!

some strange strangled strings

ZONDAG 20 MEI 2018 — 21:00

Sint-Jacobskerk, Gent

ism Ham Sessions

Cydonia Barocca kiest elk jaar een doorgaans niet zo voor de hand liggend instrument om de muziek van Bach, Telemann en Graupner te verkennen. Maar als tweede lijn in het programma verkennen we het instrument zelf ook, met een kinderatelier, workshops, lezingen, en ook ander repertoire (Hindemith!) en zelfs andere stijlen, zoals folk of jazz of wereldmuziek. Zo konden we in 2017 een heuse jazzblokfluitiste uit Köln beluisteren in de stemmige locatie van Quatre Mains Klaviercentrum.

Dit jaar draait alles om de viola en de viola d'amore. Onze zoektocht bracht ons bij twee bijzonder boeiende persoonlijkheden die zowel altviool als viola d'amore zullen bespelen en eigen composities brengen waarbij eigen zang een belangrijke inbreng heeft. Bij deze dialoog is het ook onvermijdelijk dat de improvisatie soms de bovenhand neemt, maar een buitengewoon poëtische avond wordt het zeker.

We wachten tot het bijna donker is, en dan zal de Sint-Jacobskerk zich vullen met de ongewone klanken van een preluderende viola da spalla door Ryo Terakado, waarna en waartussen Aurélie en Edwin met de hulp van vele snaren en betoverende stemmen elkaar toespelen wat hun instrumenten laten horen, laten vertellen, laten gebeuren.

— Aurélie: vanuit een nieuwsgierige ingesteldheid verklankt Aurélie haar innerlijke exploraties op een unieke wijze. Hierbij put ze haar inspiratie ook uit echte of denkbeeldige reizen, uit ontmoetingen of uit ritmisch woordenspel. Ze zingt en speelt verschillende strijkinstrumenten: viola d'amore, altviool, viool, trompetviool...

Haar performances balanceren tussen improvisaties, moderne of middeleeuwse volksmuziek.

Een bijzonder muzikaal universum om te ontdekken ... met een open geest !

— Edwin 'all-in-one': melodie, ritme en harmonie in een prikkelende performance. Intens en verstillend, soms verrassend dynamisch met fantasierijke ritmes en klanken uit verre landen. STEM WORDT VIOOL en VIOOL WORDT STEM.

Zanger-violist Edwin Vanvinckenroye creëert solo een muzikale band met violen, vedel, stem en voetpercussie. De speciaal ontworpen instrumenten worden soms tegelijkertijd, op onconventionele wijze beroerd en bezongen.

Twee eigenzinnige, heel persoonlijke, levensechte artiesten met een programma dat geheel waardig aansluit bij de barokprogramma's van de andere concerten. Goede reis!

Poëten van dienst in Some Strange Strangled Strings:

Ryo Terakado, viola da spalla

Edwin Van Vinckenroye, strijken en zingen

Aurélie Dorzée, strijken en zingen

ROND HET FESTIVAL

17 - 27 mei — 13:00 - 17:00 **BIBLIOTHEEK DE BIJLOKE**

Tentoonstelling VIOLA: historische strijkinstrumenten

15 mei — 20:00 **SINT-BAAFSHUIS**

Biezekapelstraat, Gent

Lezing rond de cantates van Bach door Jan Christiaens

18 mei — 15:00 **ZOLDER CAMPUS INSTRUMENTENBOUW**

Nederpolder 26, Gent

Lezing door musicus en instrumentenbouwer Dmitry Badiarov

Hier uithalen:
- tentoonstelling
- alles met eten (ook BAR)
- kan dan op 2 bladzijden!?

zaterdag 19 mei 2018

13:00 - 18:00	BIJLOKE - BIBLIOTHEEK tentoonstelling VIOLA	<i>gratis</i>
17:00 - 18:30	MIRY CONCERTZAAL Hindemith revisited (opname Radio Klara)	<i>4 cbu</i>
18:30 - 20:00	BRASSERIE DEN ABT * Cydoniadinier	<i>10 cbu</i>
20:30 - 22:00	SINT-JACOBSKERK OPENINGSCONCERT: cantates en concerti	<i>6 cbu</i>
12:00 - 24:00	ACHTERSIKKEL BAR Cydonia: meet & greet	<i>1-6 cbu</i>

8:30 - 10:00	HANDELSBEURS Ontbijtbuffet Cydonia *	<i>5 cbu</i>
9:00 - 12:00	CONSERVATORIUM Open Podium	<i>gratis</i>
10:00 - 11:00	HANDELSBEURS Introductiegesprek: de altviool	<i>gratis</i>
11:00 - 12:00	HANDELSBEURS Aperitiefconcert: Bachfamilie	<i>4 cbu</i>
12:00 - 14:00	BAR CYDONIA Cydonialunch	
13:00 - 18:00	BIJLOKE - BIBLIOTHEEK tentoonstelling VIOLA	<i>gratis</i>
14:00 - 15:00	SINT-BAAFSHUIS Conférence: Bach op vijf wijzen	<i>4 cbu</i>
15:00 - 16:30	ATELIERS INSTRUMENTENBOUW Kinderatelier * en Familievoorstelling VIOLALA	<i>3 cbu</i>
16:00 - 17:00	HOTEL FALLIGAN SONATA: kamermuziek, cantates en concerti	<i>5 cbu</i>
18:00 - 20:00	BAR CYDONIA Cydoniadinier	
21:00 - 22:30	SINT-JACOBSKERK Some Strange Strangled Strings (Ham Sessions)	<i>6 cbu</i>
12:00 - 24:00	ACHTERSIKKEL BAR Cydonia: meet & greet	<i>1-6 cbu</i>

9u-12u	CONSERVATORIUM Open Podium	<i>gratis</i>
10u-11u	BIJLOKE - BIBLIOTHEEK Introductiegesprek: de viola d'amore	<i>gratis</i>
11u-12u	BIJLOKE - KRAAKHUIS Aperitiefconcert: viola d'amore	<i>4 cbu</i>
12u-14u	BAR CYDONIA Cydonialunch	
13u-18u	BIJLOKE - BIBLIOTHEEK tentoonstelling VIOLA	<i>gratis</i>
14u-15u	SINT-BAAFSHUIS Conférence: VIOLA unveiled met Esther	<i>4 cbu</i>
15u-16u30	CONSERVATORIUM Workshop initiatie altviool * en Familievoorstelling VIOLALA	<i>3 cbu</i>
16u-17u	PROTESTANTSE KERK SONATA: kamermuziek, cantates en concerten	<i>5 cbu</i>
18u-19u30	SINT-JACOBSKERK SLOTCONCERT: cantates en concerten	<i>6 cbu</i>
12u-24u	ACHTERSIKKEL BAR Cydonia: meet & greet	<i>1-6 cbu</i>

BAR CYDONIA

Achtersikkel, Biezekapelstraat

12:00 - 24:00

een hapje en een drankje, een goed gesprek en een glimlach, ... met een kweepeertouch

De toevoeging "d'amore" wordt bij instrumenten genoemd die lager, zachter, en daardoor lieflijker klinken dan hun familieleden. Het is niet zeker of "d'amore" bij de viola "de viool van de liefde" of juist "de viool van de Moren" betekent, het laatste vanwege zijn ietwat exotisch uiterlijk (de gevlamde vorm van de f-gaten wordt wel met het vlammeende zwaard vergeleken, een symbool dat geassocieerd wordt met de Islam). De viola d'amore lijkt uiterlijk het meest op de viola da gamba, maar heeft een wisselend aantal snaren die in een onnoemelijk aantal stemmingen kunnen staan. Het instrument komt voor in afmetingen variërend van vioolgrootte tot en met de lengte van een tenorviool. De meeste instrumenten zijn uitgerust met metalen sympathische snaren, extra snaren die onder de toets doorlopen en meeklinken wanneer de speelsnaren (meestal van darm) worden aangestoken. De vroege vorm van de viola

klassieke tijd, ontstond er uit deze twee instrumenten een min of meer gestandaardiseerde vorm met zeven snaren en met één

*"Wegen des lieblichen Lauts der gestrichenen staehlernen Saiten,
hat sie den lieben Namen bekommen"*

d'amore had deze resonanssnaren nog niet, er werden speelsnaren opgezet van messing, zilver of staal. Dit leverde, volgens schrijvers uit de 17e eeuw, een zilverige, lieflijke klank op. Dit type instrument heeft in de 18e eeuw nog lang bestaan naast het bekende type mét resonanssnaren. Eind 18e eeuw, in de

stemming. Daarna raakte het instrument een tijdje uit de mode, alhoewel het nooit echt verdween. Eind 19e eeuw kwam een grotere belangstelling voor oude muziek en werd het barokke repertoire en instrumentarium (en daarmee ook de viola d'amore) langzamerhand herontdekt. Ik was al lange tijd zeer

geïntrigeerd door de viola d'amore, die ik ken- de van spelers die het instrument rond Pas- sietijd uit de koffer haalden, om "Betrachte, meine Seel" en "Erwäge" uit Bachs Johanne- spassion te begeleiden. Maar ik raakte ook nieuwsgierig naar de klank van die vroegere, met metaal besnaarde instrumenten, zeker omdat ik als violist op kale darmsnaren speel (óók de laagste snaar) en graag het verschil in besnaring en klank wilde ervaren.

Vol goede moed zijn vioolbouwer Dirk Jacob Hamoen en ik toen begonnen ons in te lezen. De hulp van viola d'amore-deskundige Kai Köpp kwam daarbij zeer van pas. Hij heeft mij gewezen op de nog bestaande instrumenten zonder resonanssnaren, en zijn artikelen over dit onderwerp zijn zeer de moeite waard voor iedereen die zich wil verdiepen in deze vroeg- barokke instrumenten. Met name een artikel over de instrumentenbouwer Tielke (1641- 1719) is een aanrader, er is namelijk weinig bekend over het gebruik van 17e eeuwse

viola d'amores. In zijn artikel " Die Viola d'a- more ohne Resonanzsaiten und ihre Verwen- dung in Bachs Werken" gaat Kai Köpp in op 18e-eeuwse instrumenten met 6 of 7 snaren. Verder schrijft hij over het gebruik en de ver- spreiding van deze instrumenten. Hij gaat er daarbij van uit dat juist in het werkgebied van Bach deze instrumenten veelvuldig voorkwa- men. Dat maakte mij nóg nieuwsgieriger naar de klank. Messing speelsnaren bij Bach! Op de website van Thomas Georgi, [www.viola- damore.com](http://www.viola-damore.com), is onder "wire strings" een sa- menvatting te lezen van Köpp's artikelen, er is bijvoorbeeld een helder overzicht van de kenmerken van dit type viola d'amore te vin- den. Ondertussen moesten Dirk Jacob en ik een beslissing nemen, welk instrument we als voorbeeld zouden gebruiken voor een kopie of reconstructie. Omdat ik veel 18e-eeuwse muziek speel kwam een vroeg instrument met 5 snaren van Joachim Tielke helaas niet in aanmerking. Om ook muziek van Bach of het vroege repertoire van Graupner te kunnen spelen leek een pas ontdekt instrument van Johann Georg Skotschofsky met 6 snaren, dat zich nu in Frankfurt bevindt, geschikter om te kopiëren. Skotschofsky was als vioolbouwer werkzaam in Darmstadt en als musicus werkte hij mee in de Darmstadtse Hofkapel onder leiding van Christoph Graupner. Skotschofs- ky's zessnarige instrument bleek echter niet meer in originele staat. Het heeft een aantal grondige verbouwingen ondergaan, en viel derhalve af als voorbeeld voor een kopie. Het is van viola d'amore tot altviool omgebouwd

en recentelijk weer terug naar viola d'amore. Een andere, grotere viola d'amore van Skot- schofsky diende als voorbeeld voor de terug- bouw. Dit grotere, zevensnarige instrument is in bezit van het muziekinstrumentenmuseum in Parijs. Er is een mooi artikel geschreven door Heinz Berck, "Christoph Graupners Vi- ola d'amore", dat gaat over de reconstructie en restauratie van het zessnarige instrument in Frankfurt. Uiteindelijk is het de bedoeling dat het museum in Darmstadt, waar ook het verzamelde werk van Graupner te vinden is, het instrument in bezit krijgt. Het "Parijse" instrument van Skotschofsky is uiteindelijk het voorbeeld geweest voor het instrument dat Dirk Jacob Hamoen voor mij maakte. We hebben het in Parijs mogen opmeten en na- tekenen. Om het grote instrument voor mij hanteerbaar te maken heeft Dirk Jacob de kopie een paar procent kleiner gemaakt, met behoud van de proporties van het instru- ment. Het resultaat is een zessnarig instru- ment, met een corpuslengte van 40,5 cm en een mensuurlengte van 37,5 cm, dus wat de grootte betreft vergelijkbaar met een altviool.

DE BESNARING

We hadden weinig historische voorbeelden van de besnaring. Behalve de uitspraken en omschrijvingen van zeventiende- en achttien- de-eeuwse schrijvers zijn er een paar schil- derijen waarop snaren en de bevestiging van de snaren van dichtbij te zien zijn. Ook zijn er een paar instrumenten in musea die haakjes aan het staartstuk hebben.

Het "haakjes" systeem wijst op het gebruik van metalen snaren, de snaren werden met een lusje aan het haakje bevestigd. Over het materiaal van de snaren schrijven Kai Köpp en Thomas Georgi "It might be useful to point out that modern "steel strings" are not the correct material because they have entirely different characteristics from historical harp-

---

sichord strings made of brass and iron. The modern chrome steel string optimizes flexibility and strength whereas the historical wire strings are stiff and rather breakable.” Na veel experimenten met clavecimbel snaren in allerlei diktes en legeringen op een zelfgemaakt hexachord-plankje (een monochord waar in plaats van één, zes snaren op konden worden bevestigd), hebben we een set messing snaren gevonden die werkt op mijn instrument in de stemming die ik op dit moment gebruik. De bovenste drie snaren spreken makkelijk aan en klinken resonant. De messing snaren geven inderdaad die zilverschakende klankkleur weer, waarover zo lovend geschreven werd. Voor de onderste snaren bleken dikkere messing snaren moeilijk aan te spreken en een doffer geluid te geven. Omwikkeling bood hier een oplossing: de onderste drie snaren hebben nu een zacht ijzeren kern en zijn omwikkeld met koper. In vergelijking met darmsnaren, zelfs de dikke kale darmsnaren die ik gewend ben, zijn die onderste snaren bij het spelen lastiger in beweging te krijgen. Ook hebben de omwikkelde metalen snaren een wat eenvormigere klank vergeleken met darmsnaren, die in die ligging meer klankmogelijkheden hebben, en op een heel andere manier moeilijk te controleren zijn. De metalen snaren vergen van mij in ieder geval een aangepaste streektechniek. De metalen besnaring levert de resonante klank op die kenmerkend is voor de viola d’amore. Volgens Kai Köpp is het type geluid niet wezenlijk anders dan het geluid van een instrument met darm-

besnaring en metalen resonanssnaren. In mijn ervaring tot dusver kan ik dit onderbouwen, want in de eerste instantie is de vorm van de klankkast meer klankbepalend dan de besnaring. Mijn enige aanmerking is dat een metalen besnaring in mijn oren kernachtiger en grondtoniger, maar ook wat minder plooibaar klinkt dan met darmsnaren.

STEMMING EN VERSTEMMING

“De viola d’Amor lyd veele Verstemming”, schrijft Leopold Mozart in zijn “Grondig Onderwijs in het Behandelen der Viool” (1756). De verstemming, of ontstemming, in muzikale terminologie bekend onder de naam Scordatura (Accordatura is het tegendeel, en betekent “stemming” of “overeenkomst”) werd toegepast om een bepaald karakter aan een muziekstuk te verlenen. “Een onnoemelijk aantal stemmingen”, zoals in het begin van dit verhaal vermeld, lijkt overdreven, maar is het niet. Veelal werd het instrument gestemd in de toonsoort van het te spelen stuk. Soms is de (ver)stemming gegeven, maar meestal moet deze gereconstrueerd worden uit het stuk zelf. Michael en Dorothea Jappe hebben groot werk verricht in hun “Viola d’Amore Bibliographie”, zij hebben in een stuk of 250 werken uit de 17e en 18e eeuw ongeveer 40 stemmingen én hun transposities uitgelopen. In aparte hoofdstukken schrijven zij ook nog over stemmingen bij Attilio Ariosti (die naast een groot aantal composities een studiewerk speciaal voor de viola d’amore

---

schreef - vanzelfsprekend elke “Lezione” in een andere stemming), J.S. Bach (waarover qua viola d’amore vrij weinig bekend is) en Graupner (die in Darmstadt een aantal musici aantrok die ook voor de viola d’amore schreven). Voor het type instrument dat ik heb laten maken komt een kwartenstemming het meest in aanmerking. Deze stemming wordt in de 18e eeuw beschreven als “de nieuwe stemming uit Italië”, die in Duitsland de 17e eeuwse akkoordstemming verving en het spelen in meer toonsoorten mogelijk maakte, zonder het instrument nog verder te hoeven verstemmen. Deze stemming lijkt het meest op een viola da gamba-stemming.

Maar welke stemming is nu geschikt voor Bachs “Tritt auf die Glaubensbahn”? (BWV 152). De schrijvers over dit onderwerp komen allemaal met een andere oplossing. Het is Bachs enige werk waar de viola d’amore in het altvioolregister gaat, de andere werken hebben een hogere ligging, en zijn kennelijk voor een kleiner instrument geschreven. [...]. Dit alles zegt veel over de uitvoeringspraktijk, en over de flexibiliteit van de vroegere spelers, die waarschijnlijk geen moeite hadden de ene of de andere stemming te gebruiken, net zoals ze geen moeite hadden met wisselende toonhoogtes of sleutels. Verder onderzoek blijft dus steeds aanbevolen!

Uit de Vioolmethode van Leopold Mozart (1756)

aperitiefconcert viola d'amore

MAANDAG 21 MEI 201 - 11:00

Kraakhuis, Muziekcentrum De Bijloke

Inleiding 10u

ism Muziekcentrum De Bijloke

Op Pinkstermaandag gaan we voor de viola d'amore, dat vreemde en toendertijd toch vrij populaire instrument. Opnieuw snuisteren we in de werken van Bach, Telemann en Graupner om vast te stellen bij welke gelegenheden de viola d'amore een geschikte keuze was: aria's uit passies (zoals de beroemde Johannespassie van Bach en de Brockespassie van Telemann) en uit cantates, en ook instrumentale werken, vooral dan van Graupner. Deze laatste is het die in die periode het meest voor viola d'amore heeft gecomponeerd! Een keure van specialisten laten de zijdeachtige klanken van dit veelsnarige instrument het Kraakhuis zachtaardig en delicaat vullen.

aperitiefconcert viola d'amore

PROGRAMMA

CHRISTOPH GRAUPNER ⁽¹⁶⁸³⁻¹⁷⁶⁰⁾

— Concerto in d, GWV 725, voor traverso, viola d'amore, strijkers en continuo
Largo - Vivace - Andante - Vivace

GEORG PHILIP TELEMANN

— Aria "Ich seh' an einen Stein gebunden"
Aria "Dem Himmel gleicht sein buntgefärbter Rücken"
uit Brockespassion, TWV 5:1

CHRISTOPH GRAUPNER

— Aria "Brich nur schwache Leibeshütte" uit cantate Wir wissen so unser irdisch Haus, GWV 1175/39b, n.a.v. begrafenis Landgraaf Ernst-Ludwig, 1739

— Aria "Wo bist du" uit cantate Erwacht, ihr Heiden, GWV 1111/34, Epiphania 1734

JOHANN SEBASTIAN BACH

— Arioso "Betrachte, meine Seel!"
Aria: "Erwäge, wie sein blutgefärbter Rücken"
uit Johannespassie, BWV 245

CHRISTOPH GRAUPNER ⁽¹⁶⁸³⁻¹⁷⁶⁰⁾

— Sinfonia in F, GWV 577, voor viola d'amore, 3 altviolen, fagot, cello en continuo (excerpta?)
Largo/Allegro/Largo, Air 1-4 (excerpta)

UITVOERDERS

Veerle Van Roosbroeck, Lieselot De Wilde, sopraan
splitsing
Philippe Gagné, tenor
Dominik Wörner, bas

Luc Gysbrechts, Liesbeth Nys, Arwen Bouw, Patrick Oliva, Donald Maurice, viola d'amore
Swantje Hoffmann, Simon Heyerick, viool
Silke Volk, Kaat De Cock, viola
Bernard Woltèche, cello
Elise Christiaens, violone
Marcel Ponsele, hobo
Leo Schelb, traverso
José Gomes, fagot
Florian Heyerick, Guy Penson, continuo

BEGELEIDENDE TEKST**ALL ROUNDER TELEMANN**

Tegenwoordig spreekt men vaak van " het " tijdperk van Johann Sebastian Bach. Tijdgenoten zagen dezelfde periode eerder als het tijdperk van Georg Philipp Telemann (1681-1767) ...

„Ich bin in Magdeburg Anno 1682. d. 14. Mart. geboren und d. 17. dit. Evangelisch-Lutherisch getauft worden.“ - zo begint de autobiografie van een van de meest productieve componisten in de muziekgeschiedenis: Georg Philipp Telemann. Zijn leven heeft hij zelf gevat en uitvoerig beschreven in een aantal autobiografieën: onderhoudende leesstof!

EEN GROOT HUISHOUDEN: DE TELEMANN'S!

Telemann's eerste vrouw Amalie Louise Juliane Eberlin overleed na slechts twee jaar huwelijk in 1711 bij de geboorte van dochter Maria Wilhelmina Eleonora; hij trouwde reeds opnieuw in 1714 met Maria Catharina Textor. Samen kregen ze uiteindelijk negen kinderen. Af en toe woonden naast zijn dochter uit zijn eerste huwelijk ook een meid, een mentor en een leerling in het huis. Maximaal twaalf mensen - een leuke drukte! In 1735 scheidde het paar en mevrouw Telemann keerde terug naar Frankfurt. Kwatongen roddelen over gokverslaving - maar andere geruchten wijzen ook op overspel...

TACTISCH SLIM: TELEMANN EN DE HAMBURGSE RAAD

Telemann had het in Hamburg niet altijd gemakkelijk - na zijn eerste jaar was hij waarschijnlijk nogal ongelukkig: een vrij kleine ambtswoning, de lage lonen en de verandering in zijn artistieke vrijheid voorgeschreven door de stad. En zo kwam hij er toe om in 1722 een financieel lucratief aanbod uit Leipzig, als opvolger van Johann Kuhnau als Thomascantor, te overwegen. Maar de Hamburgse raad wil hem niet echt laten gaan. De rest van het verhaal is bekend: Georg Philipp Telemann heeft Leipzig afgezegd, Christoph Graupner werd dan aangezocht en aangenomen voor de positie, wat mocht niet van zijn landgraaf ... en dus kwam Johann Sebastian

Bach. En Telemann bracht meer dan de helft van zijn leven door in Hamburg, waar hij als muziekdirecteur en componist het hele concertleven van de stad in handen had.

BIJZONDER PRODUCTIEF: ELKE WEEK EEN CANTATE, ELK JAAR EEN PASSIE!

Waarschijnlijk had Telemann meer dan enige andere componist een lange lijst met muzikale en organisatorische taken, zoals het wekelijks produceren van muziek voor de zondagsdienst. Op de kerst-, paas- en pinkstervakanties waren er zelfs drie cantates nodig. Om nog maar te zwijgen van de passiemuziek of -cantates. Gelegenheidswerken voor hoge vorstelijke bezoekers was net zo goed onderdeel van het programma als de muziek voor de kapiteins.

Met 3600 werken (inclusief instrumentale werken en geestelijke en seculiere vocale werken) is Telemann een van de meest productieve componisten in de muziekgeschiedenis: zijn niet aflatende inspiratie en zijn lange productieve leven spelen daar zeker een rol bij.

MEER DAN ALLEEN EEN COMPONIST: DE UITGEVER TELEMANN

Reeds in 1715 had Telemann in Frankfurt een uitgeverij gesticht, die hij uiteindelijk tot 1740 in Hamburg voortzette. Eerst en vooral werden zijn eigen werken daar gepubliceerd, soms zelfs door hemzelf gegraveerd. Er wa-

ren op dat moment maar een paar muziekkuitgevers, en al helemaal geen in Hamburg - het was toen gebruikelijk om de werken handgeschreven te verspreiden. Telemann was erg vooruitstrevend wat betreft zijn gedrukte muziek. Bovendien kon je rechtstreeks bij hem muziek bestellen en zelfs offertecatalogi in het Duits en Frans inzien.

PARIJS ROEPT: INTERNATIONALE VRAAG!

In 1737 aanvaardde Telemann de uitnodiging van een groep Parijse muzikanten en bezocht hij Parijs en bleef daar acht maanden lang. Dat net Telemann in Frankrijk zo hoog werd ingeschat was omdat hij meer dan andere Duitse componisten goed overweg kon met de typische elementen van de Franse stijl.

Telemann vond het blijkbaar bijzonder belangrijk om zijn eigen werken te dirigeren in een van de toen zeer beroemde ' Concerts Spirituels ' in de grote zaal van het Palais des Tuileries - voor de hele hofhouding en het koninklijk paar. Voor deze gelegenheid had hij zijn eigen Grand Motet " Deus iudicium tuum " gecomponeerd . Omdat de uitvoering zo succesvol was, moest Telemann het zelfs twee dagen later herhalen.

TUINMAN MET PASSIE: DE GEHEIME LIEFDE VAN TELEMANN

Op zijn zestigste ontdekte Telemann uiteindelijk zijn liefde voor bloemen en tuinen - hij schreef aan een vriend in Frankfurt: „[...] so

habe ich ihr [der Musik] doch seither ein Par Jahren eine Gefehrtinn zugesellet, nemlich die Blumen-Liebe, welche beyde wechselsweis mich ihrer Annehmlichkeiten theilhaft machen". Vervolgens vraagt hij collega-muzikanten om hem zeldzame planten van verschillende locaties te sturen voor zijn tuin. Hij vraagt het zelfs aan Händel. En er was al een lijst van planten met Telemann's " Garten = Vorraht " in 1742. Waar de tuin van Telemann precies was, is vandaag moeilijk te zeggen: vermoedelijk ergens buiten de stadspoorten.

BEROEMD EN SNEL VERGETEN!

Zelfs in Frankfurt was Telemann al een bekende man, maar hij werd vooral beroemd in Hamburg. En tenslotte is zijn naam bekend in heel Europa, zijn " Tafelmusik " en zijn " Nouveaux Quatuors " werden besteld uit Denemarken, Frankrijk, Nederland, Italië, Letland, Noorwegen, Zwitserland en Spanje. En zelfs Händel in Londen was een van de kopers van Telemann. Talrijke uitnodigingen en werken in opdracht tonen ook de reputatie van Telemann tot ver buiten de Duitse grenzen.

De man, die meer muziek dan Bach en Händel heeft geschreven, onderscheidde zich met de late verwachtingen van de barok: elegante harmonie, aangename melodie, interessante beweging en een speelse lichtheid. En dat is precies wat hem ook schade zal berokkenen: de dramatische verandering in het concept van muziek door de overgang van de late barok naar Sturm und Drang doet hem al

snel vergeten na zijn dood.

Pas in de twintigste eeuw werd Telemann weer uitgegraven en erkend (zoals Max Seiffert in een tekst in 1927 opmerkte): " Ongelofelijk om zo'n rijkdom te bezitten en het stoffig achteloos in de hoek te laten! "

Bronnen:

Hamburger Telemann-Gesellschaft e.V.: Georg Philipp Telemann.

URL: <http://www.telemann-hamburg.de/> [Stand: 11/2015]

Frankfurter Telemann-Gesellschaft e.V.: Georg Philipp Telemann.

URL: <http://telemann.info/> [Stand: 11/2015]

Internationale Telemann-Gesellschaft e.V.: Georg Philipp Telemann.

URL: <http://www.telemann.org/startseite.html> [Stand: 11/2015]

Ryo Terakado over violamuziek, liefde voor instrumenten en uitvoering

In de internationale scène van de oude muziek is Ryo Terakado een bekende naam. Violist, altviolist, maar ook sterk in de weer op de viola d'amore en de viola da spalla, en actief in een hele reeks topensembles over de hele wereld. Hoe kijkt deze musicus met Boliviaanse roots naar die familie van viola's? En wat vindt hij van het repertoire dat ervoor geschreven is?

Ryo Terakado studeerde initieel viool in Tokio en nadien barokviool bij Sigiswald Kuijken. Dat was het begin van een nog altijd bijzonder succesvolle internationale carrière in de wereld van de barokke en klassieke muziek als violist (Collegium Vocale Gent, La Petite Bande, Il Gardellino, Bach Collegium Japan, ...). Maar naast viool speelt Terakado ook altviool. 'Logisch, want in Tokio werd elke student viool verplicht om ook altviool te spelen. En het timbre van dat instrument beviel me zozeer dat ik het altijd ben blijven spelen. Ik houd bijzonder van het speciale plezier een middenstem te mogen spelen.'

NIET ZO MOEILIK

Voor Terakado is er nooit een oorlog geweest tussen viool en altviool. 'Ik heb het altijd een logische combinatie gevonden. En het is ook niet zo moeilijk hoor', weet hij in alle bescheidenheid te vertellen. 'Weet je dat Bach en Mozart trouwens ook altviool speelden?'

Maar Terakado hield het niet alleen bij de viool en altviool. Ook de viola d'amore kon op een nieuwe sympathisant rekenen. 'Dankzij de aria 'Erwäge wie sein blutgefärbter Rüc-

ken' uit de Johannespassie van Bach leerde ik dat prachtige instrument kennen. In Parijs kon ik een mooie viola d'amore uit het einde van de achttiende eeuw op de kop tikken. En zo ging Terakado ook muziek voor viola d'amore spelen van onder andere Vivaldi én van Christophe Graupner. Graupner schreef heel wat muziek voor viola d'amore. Vermoedelijk ligt dat aan het feit dat hij een goede vriend had die het instrument goed speelde. Allicht componeerde hij veel violamuziek voor hem. Terakado speelde onder andere het trioconcerto voor oboe d'amore, flauto d'amore en viola d'amore. 'Heel veel amore', lacht hij.

INTRIGERENDE SPALLA

En omdat driemaal scheepsrecht is, komt er nog een ... vierde instrument bij in de praktijkwereld van Terakado! 'In de vroege jaren 2000 leerde Sigiswald Kuijken me de viola da spalla kennen (een kleine cello die tussen schouder en borst wordt gespeeld, red.). Ik heb een instrument laten maken, en daar speel ik nu veel Bach op.' Terakado is vooral geïntrigeerd door de theorie dat Bach een zogenaamde 'viola pomposa' had (een pompeuse altviool, een andere naam voor de viola da spalla) en dat de partijen voor de cello vaak door zo'n spalla gespeeld zouden zijn. 'Ik heb de zes cellosuites van Bach voor een Japans label opgenomen op een viola da spalla.'

Het is uit die zes cellosuites dat Terakado tijdens Cydonia Barocca een selectie zal maken op zijn viola da spalla. 'Ik ken Florian en vond

het een leuk voorstel om mee te doen aan Cydonia Barocca. Vooral vind ik het fijn dat ik er de viola da spalla kan voorstellen.'

MAANDAG 21 MEI 2018 - 16:00

Protestantse Kerk, Brabantdam, Gent

ism Verenigde Protestantse Kerk in België - Gemeente Gent-Centrum

Wanneer men niet oplet, loopt men deze Protestantse Kerk op de Brabantdam te Gent gewoon voorbij zonder er acht op te slaan. Nochtans is dit knusse hoekje in een voor de rest wat rosse buurt een oase van rust en van architectuur. Dit bescheiden gebouw, en vooral de gevel, is een interessant barok monument in de Gentse binnenstad. En daarnaast ook, zowel door de akoestiek, de opstelling als de accommodatie bijzonder geschikt als concertruimte.

Voor deze maandagnamiddag werd een speciaal programma uitgekozen, nl. werken van Bach, Telemann en Graupner geschreven voor de violetta! Dit instrument is alleen al om een bijzondere reden belangwekkend: niemand weet precies wat het is, of men is er het alleszins niet eens over. De hypothesen gaan van een kleine altviool, over een meer-snarige viool tot een op de knie gespeelde altgamba, en nog veel meer. Dit zorgt er gedeeltelijk voor dat men wat terughoudend is om deze muziek te spelen vermits de eigenlijke bedoeling wat onduidelijk is. Nochtans vinden we opnieuw bij Bach, Telemann en Graupner héél wat werken waarbij expliciet een of meerdere violetta's voorgeschreven staan, vaak als soloinstrument. En dat zowel in geestelijke vocale werken als concerten en zelfs, bij Graupner, symfonieën. Alles samen opnieuw zelden of nooit gehoorde werken in een ideale omgeving!

PROGRAMMA

GEORG PHILIP TELEMANN

— Concerto in G, TWV 52:G3, voor 2 violetta's, strijkers en continuo
Avec douceur - Gaÿ - Largo - Vivement

JOHANN SEBASTIAN BACH

— aria "Geliebter Jesu, du allein" uit cantate "Herr Gott, dich loben wir", BWV 16, Nieuwjaarsdag 1716 (Lehms)

CHRISTOPH GRAUPNER

— Aria "Jesus breitet seine Arme" uit cantate Jesus, auf dass er heiligte das Volk (Das Leiden Jesu auf Golgatha (Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers, 9), GWV 1126/41

— Aria 1 uit cantate Vergnügte Ruh beliebte Seelenlust, GWV 1147/11, 6de zondag na Trin., 1711 (Lehms)

— Aria "Eilt nur fort" uit cantate Herzlich tut mich verlangen, GWV 1165/21, 24ste zondag na Trin., 1721

— Allegro moderato uit Sinfonia in F, GWV 574, voor 2 violetta's en strijkers

GEORG PHILIP TELEMANN

— Weiche, Lust und Fröhlichkeit, cantate voor sopraan, (viool, hobo), altviool en continuo, TWV 1:1536
aria - recitativo - aria (vivace) - recitativo - aria (allegro)

UITVOERDERS

*Jana Pieters, sopraan
Philippe Gagné, tenor
Dominik Wörner, bas*

*José Vazquez, Lucia Krommer, violetta / viola da gamba
Kaat DeCock, Gheorghe Balan, Luc Gysbregts, viola
Liesbeth Nys, Simona Balan, viool
Elise Christiaens, violone
Marcel Ponsele, hobo
Leo Schelb, fluit
Patrick Denecker, blokfluit
Florian Heyerick, clavecimbel*

BEGELEIDENDE TEKST

De violetta is een bron van discussie bij organologen en uitvoerders. Als we er de historische bronnen bij halen worden we niet veel wijzer: afhankelijk van tijdstip en plaats van die bronnen krijgen we een achttal mogelijke omschrijvingen:

toch streepjes hier (acht)

een discantgamba met 5 snaren (Praetorius)
een tenorgamba of een kleine altviool (Walther)

een hybride instrument, wel op de arm gespeeld (Catch)

geralteerd aan de viola d'amore (Danks) **gerelateerd**

een wijze van spelen of een gebruik (Reiners)
een kleine altviool (O'Loghlin)

een tijdelijk of alternatief instrument (O'Loghlin)

omwisselbaar met de altviool (Mattheson en vele andere)

Algemeen zou de discussie zich kunnen toespitsen op de vraag of het een 'da gamba' of 'da braccio' instrument was. Tegenwoordig worden violetta-partijen vaak gewoon op altviool gespeeld.

Bach, Telemann en Graupner schreven de violetta heel vaak voor, maar het gebruik in deze werken maakt ons ook niet veel wijzer. Het zou wel eens kunnen zijn dat het zelfs niet altijd om hetzelfde instrument gaat ... Graupner schreef op het eind van zijn leven om een wat onverklaarbare reden plots heel wat sinfonieën, het nieuwe genre. Vijf daarvan hebben uitgewerkte solopartijen voor

twee violetta's, een instrument dat nu voor die tijd als eerder verouderd wordt aanzien. En zo blijven de vragen komen ...

José Vazquez over zijn strijkerscollectie in de bibliotheek van De Bijloke

José Vazquez is de curator van een naar hem genoemde collectie strijkinstrumenten en bogen uit de periode 1570-1780. Meer dan 200 violen, altviolen, celli, contrabassen, viola's da gamba en viola's d'amore. Weinig anderen weten met meer enthousiasme over historische strijkinstrumenten te vertellen dan deze Cubaanse barokviolist en gambist die in Madrid en Wenen woont en werkt. Voor Cydonia Barocca geeft hij graag een inkijk in de collectie die tijdens het festival in Gent te bekijken valt.

WIE IS JOSÉ VAZQUEZ PRECIËS?

— José Vazquez: 'Ik ben geboren in Havana, ging naar school en universiteit in de States en studeerde viola da gamba in Basel bij Hannelore Müller. Ik doceer nu gamba aan de universiteit van Wenen en beheer de Orpheon Collectie historische strijkinstrumenten.'

WAT ZIT ER PRECIËS IN DIE ORPHEON COLLECTIE?

— Vazquez: 'Het is een rijke verzameling strijkinstrumenten uit de renaissance, barok en klassieke periode. We hebben op dit ogenblik ongeveer 170 violen, altviolen, celli, viola's da gamba, viola's d'amore en historische bogen, allemaal gerestaureerd in hun oorspronkelijke vorm. Ze worden bespeeld door leden van het Orpheon Consort. Niet alleen willen we dit historische erfgoed bewaren en tentoonstellen, we willen uitzonderlijke musici en studenten ook de mogelijkheid geven om de instrumenten te bespelen. Op die manier willen we een rijk erfgoed ook akoestisch levend houden. En regelmatig reizen we de wereld rond met onze collectie om ze aan geïnteresseerden te tonen. Zo

ook nu dus in de bibliotheek van de Bijloke. Ik hoop dat jullie deze ambassadeurs van onze geschiedenis in jullie hart zullen sluiten.'

HEB JE EEN PERSOONLIJKE VOORKEUR VOOR ÉÉN VAN DE STRIJKINSTRUMENTEN IN JE COLLECTIE?

— Vazquez: 'Er zitten heel wat pareltjes in de collectie. Ik kan er onmogelijk één uitlichten. Misschien moeten we wel extra aandacht geven aan de viola da gamba. Daarvan hebben wij de grootste collectie ter wereld. Misschien wil ik toch wel de twaalf Italiaanse viola's vermelden uit de zestiende tot de achttiende eeuw. Zo is bijvoorbeeld de grote basviola uit de Nicolo Amati school buitengewoon waardevol. En de sopraanviola van Gio Balla is gebouwd in Mantova ten tijde van Monteverdi. En zeker ook het vermelden waard zijn de drie viola's d'amore die alle drie in perfecte staat hersteld zijn: één van Jean Baptiste Deshayes Salomon, Johann Schorn en Joseph Stadlmann.'

IN VERGELIJKING MET ANDERE STRIJKINSTRUMENTEN BLIJFT DE VIOLA MEESTAL WAT ONDER DE RADAR. HOE KOMT DAT VOLGENS JOU?

— Vazquez: 'Het antwoord ligt in de barok. In de renaissance waren alle stemmen evenwaardig, zonder enige dominantie. Denk maar aan de consortmuziek. Maar in de barok ging de bovenstem letterlijk de bovenste toon voeren, ondersteund door de bas. De tussenstemmen – waaronde de viola resorteert – zorgden vooral voor de harmonische

invulling, maar kregen nooit een prominente rol toebedeeld.'

JE COLLECTIE IS ENORM, MAAR MIST NOG EEN PERMANENTE RESIDENTIE. DAAR BEN JE NU NAAR OP ZOEK. HOE LOOPT DIE ZOEKTOCHT?

— Vazquez: 'Ik droom al lang van een permanent adres waar mijn collectie een 'levend museum' van de strijkinstrumenten moet vormen. Daaraan moet dan een 'performance center' worden gekoppeld. Maar we zijn er nog niet...'

... EN DUS REIS JE ONDERTUSSEN DE WERELD ROND MET JE HISTORISCHE COLLECTIE.

— Vazquez: 'Ja, schitterend toch! Ik wil dit muzikale erfgoed aan een breed publiek laten zien en horen. Over de hele wereld laat ik mensen kennis maken met deze instrumenten, zowel visueel als auditief. Het is vorm van apostolisch werk.'

MAANDAG 21 MEI 2018 — 18:00

Sint-Jacobskerk, Gent

ism Jacobus, de Gentse cultuurkerk (www.jacobusgent.be)

De avondconcerten van Cydonia Barocca in de Sint-Jacobskerk zijn belangrijke momenten van het festival. Tijdens deze concerten wordt het centrale instrument voorgesteld als prominente partij in werken van uitsluitend Bach, Telemann en Graupner met een iets grotere uitstraling of ruimere bezetting.

deze tekst is identiek
van openingsconcert
dus kan weg indien gepast

De nadruk ligt daarbij op vocaal geestelijk en concerterend instrumentaal werk van deze componisten, bij hen alledrie vrijwel het zwaartepunt van hun oeuvre. Daarbij gaan we voor deze programma's ook bekendere werken niet uit de weg, waardoor deze avondconcerten een aangename afwisseling vormen van ontdekkingen en ontmoetingen, waarin telkens weer de warme klank van de altviool of de intimistische zijden toon van de viola d'amore de nodige ruimte krijgen om aan te tonen dat deze componisten heel bewust en zorgvuldig deze keuze van bezetting overwogen.

PROGRAMMA

GRAUPNER

— Concerto in g, GWV 336, voor viola d'amore, strijkers en continuo
Largo e giusto - Allegro - Andante - Allegro

BACH

— Tritt auf die Glaubensbahn, cantate BWV 152, voor sopraan, bas, blokfluit, hobo, viola d'amore, viola da gamba en basso continuo

— Sinfonia - Aria (B): Tritt auf die Glaubensbahn - Recitativo (B): Der Heiland ist gesetzt - Aria (S): Stein, der über alle Schätze - Recitativo (B): Es ärgre sich die kluge Welt - Duet (S, B): Wie soll ich dich, Liebster der Seelen, umfassen?

TELEMANN

— Concerto in E, TWV 53:E1, voor traverso, oboe d'amore, viola d'amore, strijkers en continuo
() - Allegro - Siciliano - Vivace

GRAUPNER

— Kommt Seelen seid in Andacht stille (Die Erbauliche Anschickung unsers Erlösers (Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers, 1),

— cantate GWV 1119/41, voor Estomihi 1741, voor SATB, 2 hobo's, 2 violetta's, 2 altvioletten, strijkers en continuo
Coro - Accompagnato (B) - Aria (S) - Accompagnato (B) - Aria (B) - Recitativo (T) - Koraal

UITVOERDERS

Jana
volgende
regel

*Veerle Van Roosbroeck, Liesbeth De Wilde, Jana Pieters, sopraan
Ellen Wils, Anna Nuytten, alt
Philippe Gagné, tenor
Dominik Wörner, bas*

*Gertrud Schmidt, Patrick Oliva, Swantje Hoffmann, viola d'amore splitsing
Silke Volk, Anwen Bouw, Simon Heyerick, viool
Frans Vos, viola
Bernard Wolteche, cello
José Vazquez, Lucia Krommer, viola da gamba
Sanne Deprettere, violone
Marcel Ponsele, Maria Petrescu, hobo
José Gomes, fagot
Guy Penson, orgel*

BEGELEIDENDE TEKST

Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers
Tien cantates voor de Passietijd 1741
door Beata Sorg (D)

Het is een specifiek lutherse traditie dat een reeks cantates over het lijden en de dood van Jezus niet alleen in de Heilige Week werden uitgevoerd, maar ook over zondagen in de vastentijd werden verspreid. Op vele plaatsen moest de tijd van de boete in de Advent en voor Pasen het doen zonder muziek als "Tempus clausum", een traditie die teruggaat tot de oude Rooms-katholieke kerkwet. Alleen in de Heilige Week, vooral op Witte Donderdag en op Goede Vrijdag, werd er passiemuziek uitgevoerd; daarom schreef bijvoorbeeld Bach zijn passies in Leipzig als aaneengesloten werk voor de uitvoering op een enkele dag. Aan de andere kant was er ook de Lutherse uitspraak om elke zondag een zondagsdienst te houden in de vastentijd tussen Estomihi (dus zelfs vóór Aswoensdag) en Palmzondag. Hertog Ernst de Vrome had in Gotha in 1669 de verordening geïntroduceerd om daarbij telkens een cantate uit te voeren. Het zou kunnen zijn dat Graupners voorganger Wolfgang Carl Briegel deze vernieuwing had tot stand gebracht, want hij trad in 1670 als kapelmeester van Gotha over naar Darmstadt, terwijl in andere protestantse hoven en steden zoals Leipzig, de oude aanpak werd gehandhaafd. In de 18e eeuw schreef de theoloog Johann Conrad Lichten-

berg voor het Darmstädter Hof slechts drie van dergelijke kantatencycli; helemaal aan het begin en dan weer aan het einde van zijn loopbaan als kantatendichter. In 1718 zorgde het opnemen van de Zeven Boetepsalmen in het tekstboek van dat jaar er voor dat Lichtenberg de taak kreeg van hofdichter voor de reguliere kantatenjaargangen. Slechts opnieuw in 1741 ontstond er weer een reeks, Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers, en in zijn laatste jaargang in 1743, de Sieben Worte unseres Erlösers am Kreuze. Misschien was de taakverdeling tussen Graupner en vice-kapelmeester Grünewald de reden dat er tijdens zijn leven (hij stierf in 1739) alleen "de tempore"-cantates waren. De drie cycli van Lichtenberg behoren tot de vastentijd, terwijl elders bij andere gelegenheden bij elkaar horende cantates later werden aangeduid als oratorium (Bach's Weihnachtsoratorium is waarschijnlijk het meest bekende voorbeeld).

Protestantse passiemuziek uit de 17e en vroege 18e eeuw bestond in eerste instantie uit oratoriumpassies waarin het passieverhaal letterlijk wordt overgenomen uit het evangelie, onderbroken door spirituele poëzie. Zowel vrij gecomponeerde aria's als koralen weerspiegelen de bijbelse teksten op een contemplatieve manier. In de context van het piëtisme ontstond naast deze orthodoxe vorm ook het passieoratorium, dat voor het grootste deel bestaat uit niet-bijbelse teksten. In plaats daarvan wordt het lijden van Jezus

daarin verteld in drastische, zeer emotionele, spirituele teksten, waarbij de luisteraars onmiddellijk worden aangesproken, vermaand, aangeraakt en uiteindelijk bekeerd. Dat de beroemde tekst van Barthold Heinrich Brockes *Der für die Sünde der Welt gemarterte und sterbende Jesus* door zoveel componisten op muziek werd gezet (o.a. Händel en Telemann), is een bewijs van hoe populair dit concept was en hoezeer het overeen kwam met de tijdsgeest.

De poëzie van Lichtenberg beweegt zich tussen de orthodoxe en piëtistische vormen. Hij gebruikt enkele bijbelse citaten (geen in de eerste en derde cantate van de cyclus 1741); deze komen niet alleen uit de evangeliën, maar ook uit de brieven en het oude testament. In alle cantates echter, koralen, d.w.z. de strofes uit het in Darmstadt bekende zangboek, worden op een prominente plaats ingevoegd. Lichtenberg voorzag elk van de tien cantates van een inhoudgerelateerde bijkomende titel. De eerste *Die erbauliche Anschickung unseres Erlösers zu seinem letzten Leiden* moet worden begrepen als een proloog. Bijna in monoloog weerspiegelt de ziel de komende gebeurtenissen: vreselijk lijden, marteling en ter dood veroordeling zijn volgens de christelijke doctrine noodzakelijk om de mensheid te redden van eeuwige verdoemenis. De extreem emotionele situaties worden in detail besproken in de loop van de volgende cantates, namelijk het aanmoedigen van zondige mensen tot berouw en dankbaarheid. Graupners muziek van de tien

cantates voor de passietijd 1741 kan binnen zijn oeuvre als een meesterwerk worden beschouwd. Er zijn zelfs aanwijzingen dat ze meer dan eens zijn uitgevoerd. De vorm en opeenvolging van de delen zijn heel verschillend in de afzonderlijke cantates. Dicta staan niet altijd aan het begin en zijn opgevat in de vorm van een *accompagnato* of een koordeel. Dramatische pathos, maar ook lange contemplatieve verklaringen en overwegingen bepalen de vorm en lengte van de recitatieven, terwijl alle gevoelens van afschuw, pijn en diepste rouw, over troost tot oprechte liefde en lof tot God, uitgedrukt worden in de aria's en duetten.

Zoals altijd bereikt Graupner muzikale hoogtepunten door middel van gevarieerde compositietechnieken en instrumentatie. Naast het gebruik van soloviolen- en violette's, zijn de eveneens solistisch ingezette houtblazers (fluiten, hobo, fagot en chalumeau) in alle cantates verschillend. Bijzonder opvallend en indrukwekkend zijn bvb. beide Dicta (Jes. 53, 4 en 5) in de cantate voor Palmzondag, waar een ensemble van drie chalumeaux en een fagot het geheel ondersteunen.

Beate Sorg

CYDONIA BAROCCA VOORZIET EEN BREED PROGRAMMA VOOR KINDEREN, JONGEREN EN LIEFHEBBERS OM ACTIEF DEEL TE NEMEN AAN HET FESTIVALGEBEUREN

OPEN PODIUM

ZONDAG 20 EN MAANDAG 21 MEI

10:00 (o.v. van inschrijvingen)

Conservatorium, Hoogpoort, Gent

Een podium voor enthousiaste muzikliefhebbers, uiteraard in 2018 met de altviool of viola d'amore in aanslag! Iedereen is welkom, en leeftijd of niveau spelen geen rol. Een competente jury wil graag laten horen wat zij er van vinden.

KINDERATELIER

ZONDAG 20 MEI — 15:00

*Ateliers Instrumentenbouw, Nederpolder 26, Gent
ism School of Arts, Opleiding Instruimentenbouw*

De opleiding instrumentenbouw aan het Conservatorium te Gent is uniek in haar soort: nergens in Europa wordt er op dit niveau een academische opleiding aangeboden waarbij het ambachtelijke van het atelierwerk naast een gedegen muzikale en academische achtergrond even belangrijk zijn en als nuttig worden naar voor geschoven.

De studenten van deze opleiding hebben niet altijd veel gemeen: ze komen vanuit verschillende richtingen en achtergronden, maar samen is het daar doorgaans op de Nederpolder een heel gezellige boel: er wordt geschaafd, gebeiteld, geklopt, gebogen, getrokken, gelijmd, getokkeld en nog veel meer. Francis Ponsele is een van de grote bezielers van deze opleiding: zelf komt hij uit een zeer muzikale familie maar werd ook door de werkbank aangetrokken: zo maakte hij heel wat instrumenten voor zijn broer, bekende hoboïst Marcel!

Francis heeft ook de gave ontspannen en natuurlijk met het jonge volkje te kunnen omgaan. Hij zal met veel plezier en goede luim een fijn groepje kinderen (max. ca. 15, tussen 6 en 12 jaar, reservatie gewenst) leiden en begeleiden in een knutseluurtje waarbij de grondslagen van de lutherie (het bouwen van een strijkinstrument) spelenderwijs worden uitgelegd en vorm gegeven.

Voorwaar een unieke kans om met veel goesting de wereld van een instrument te ontdekken.

Aansluitend kunnen de kinderen een familievoorstelling bijwonen (uiteraard graag samen met ouders of grootouders).

FAMILIEVOORSTELLING

ZONDAG 20 EN MAANDAG 21 MEI — 15:45

Conservatorium, Café Miry, Biezekapelstraat, Gent

Twee mannetjes met een bult. Ze spelen beiden (alt)viool. En toch lijken ze niet op elkaar.

Waarom zijn ze zo verschillend?

Waarom is de één zo vrolijk en de ander zo zuur?

En wie krijgt het voor elkaar om 's nachts in de Puszta de dansende kobolds te behagen?

Met woorden en met klanken brengt Violala het traditionele sprookje van de twee bulthenaars tot leven.

*Verteld door Marie Rose Meysman, gespeeld op altviool door Manuela Bucher en Ellie Nimeroski.
Met muziek van Bèla Bartok.*

Leeftijd : kinderen van 6 - 12 jaar, duur ca. 40 minuten

WORKSHOP INITIATIE ALTVIOOL

MAANDAG 21 MEI, 15U (o.v. van inschrijvingen)

De altviool werd en wordt nog steeds soms gezien als het kneusje van de strijkersfamilie. Of als een instrument voor wie niet goed genoeg (of niet slim, of handig, of ...) is om viool of cello te spelen.

De echte kenners weten natuurlijk dat dit een absolute ontkenning is van de expres-

sieve, muzikale en technische mogelijkheden van dat instrument, dat weliswaar een paar eeuwen nodig had om helemaal volwassen te worden, maar dat nu door de beste musici ter wereld, zowel uitvoerders en componisten, gekoesterd wordt om haar mogelijkheden en perspectieven.

Zin om te proberen? Natuurlijk. Je speelt al wat viool en die altviool ziet er ook wel een interessant ding uit: niet altijd zo in de hoofdrol, misschien niet altijd zo uitdagend, maar wel onvervangbaar en een beetje speciaal!

Daarom wil Karin Dolman, befaamde altvioliste uit Dordrecht (N), de geïnteresseerde jonge violistjes tonen hoe fijn het is om altviool te spelen en helemaal, op en top altviolist te zijn. Ondersteund door haar echtgenoot, de vioolbouwer Jan van der Elst, en een busje met een heleboel altviolen, zal Karin de geest van de verlichting laten waaien over iedereen die graag deze avontuurlijke stap waagt.

Aansluitend kunnen de kinderen een familievoorstelling bijwonen (uiteraard graag samen met ouders of grootouders).

tentoonstelling viola

Historische Strijkinstrumenten

17 TOT 27 MEI — 13:00 - 17:00 EN VOOR EN NA DE CONCERTEN

in Muziekcentrum De Bijloke

Bibliotheek Muziekcentrum De Bijloke - toegang gratis

ism: STAM Gent, De Bijloke Muziekcentrum, Hogeschool Gent - Conservatorium, opleiding Instrumentenbouw, Orpheon Foundation – José Vazquez Collection - www.orpheon.org

In de schitterende ruimte van de bibliotheek van het Muziekcentrum, gemaakt voor tentoonstellingen, zullen er heel wat interessante en unieke strijkinstrumenten ten toon gesteld worden, uiteraard met de nadruk op de grotere violen: de altviool en de viola d'amore.

De basis van de tentoonstelling is de persoonlijke verzameling van de Cubaanse gambist en ensembleleider José Vazquez. Tijdens zijn lange loopbaan was hij in staat een indrukwekkende reeks (vooral strijk-)instrumenten aan te schaffen, die op dit moment in principe alle speelbaar zijn en een bijzondere historische betekenis hebben. Zijn inzicht als instrumentkenner en zijn ervaring als musicus heeft hem in staat gesteld een geheel persoonlijk museum vorm te geven, waarbij museum een verkeerd woord is vermits de instrument kunnen en mogen bespeeld worden, wat in musea zeker niet het geval is.

De verzameling, onder de naam Orpheon, heeft een gedeeltelijke permanente opstelling in het prachtige Castello di Duino in Friulli (I)..

De website van Orpheon en de verzameling instrumenten geven een goede indruk van al het moois dat er te zien zal zijn tijdens de Cydonia Baroccadagen van 17 tot/met 27 mei in de bibliotheek.

De opleiding Instrumentenbouw van het Conservatorium Gent is nauw betrokken bij deze tentoonstelling. De docenten en studenten van deze opleiding zullen al hun expertise ten dienste stellen om de tentoonstelling breed en deskundig uit te werken: een woordje uitleg, wat context, maar ook allerlei elementen die te pas komen bij de bouw van strijkinstrumenten zorgen voor een fijne, instructieve en leerzame totaalbeleving.

bar cydonia, a touch of quince

PINKSTERWEEKEND, VAN 12 TOT 24 UUR

Achtersikkel, Biezekapelstraat, Gent

ism School of Arts, Conservatorium, gesteund door Crabbelaer

Een van de mooiste plekjes van de Gentse historische binnenstad: de Achtersikkel. Een (hopelijk) zonnige enclave, vaak omgeven met een kakafonie van door elkaar spelende instrumenten van het conservatorium, maar evenzeer een oase van kalmte en een architecturaal amphitheater voor allerlei culturele en culinaire geneugten. En tijdens Cydonia Barocca de centrale plaats waar publiek, uitvoerders en toevallige passanten elkaar kunnen ontmoeten en gezellig samenzitten.

Tijdens het Pinksterweekend wordt dit binnenhof, op schooldagen voorbehouden voor studenten van het conservatorium, omgevormd tot een gezellige bar waar er allerlei kan genuttigd worden. En natuurlijk, voor wie wil verrast worden door misschien minder bekende smaken, heel wat op de kaart met "a touch of quince".

Het is eigenlijk een fout moment om een ode aan de kweepeer op te zetten: bloei is voorbij (de prachtige tedere roze bloesem is voor april/mei) en de vrucht is er nog lang niet (gouden handvol is voor september/oktober).

Maar een kweepeer laat zich toch op geen enkele manier gewoon als rauwe vrucht verorberen: te hard, te harig, niet lekker, onverteerbaar. Daarom wordt alles verwerkt: gelei, pasta, stroop, ingelegd, enz. Graag gaan wij op dit élan verder: laat u verleiden met een pannenkoek, taart, ijs, pralines, thee, ijsthee, geitenkaasje, kaasbordje, en nog zoveel meer.

CYDONIA BAROCCA BRENGT VELE UITVOERDERS SAMEN OM TE EXPLOREREN EN TE MUSICEREN. ZONDER HUN IDEALISTISCHE INSTELLING EN UITZONDERLIJKE KWALITEITEN ZOU DIT FESTIVAL ABSOLUUT ONMOGELIJK ZIJN.

VIOLA D'AMORE

Arwen Bouw
Aurélie Dorzée
Donald Maurice
Gertrud Schmidt
Gheorghe Balan
Julia Rebekka Adler
Liesbeth Nys
Luc Gysbregts
Patrick Oliva
Silke Volk
Simona Balan
Swantje Hoffmann

ALTVIOOL

Arwen Bouw
Diederik Suys
Donald Maurice
Edwin Vanvinckenroye
Ellie Nimeroski
Esther Apituley
Frans Vos
Gertrud Schmidt
Gheorghe Balan
Kaat De Cock
Karin Dolman
Liesbeth Nys
Manuela Bucher
Patrick Oliva
Ryo Terakado

Silke Volk
Simon Heyerick
Simona Balan
Swantje Hoffmann

VIOOL

Arwen Bouw
Simon Heyerick
Swantje Hoffmann

CELLO

Bernard Woltèche

VIOLA DA SPALLA

Ryo Terakado

VIOLA DA GAMBA**EN VIOLETTA**

José Vazquez
Lucia Krommer

VIOLONE

Elise Christiaens
Sanne Deprettere

CONTINUO

Guy Penson
Dimon De Beun
Florian Heyerick

BLOKFLUIT

Ruth Van Killegem
Patrick Denecker

TRAVERSO

Leo Schelb

HOBO

Marcel Ponselee
Maria Petrescu

FAGOT

José Gomes

CHALUMEAU

Vincenzo Casale

Dit hoofdstuk mag weg indien gepast**CHRISTOPH GRAUPNER**

1135/53 — Aria "Sprich mein Herz" uit cantate *Lass dir wohlgefallen die Rede*, GWV 1135/53, Rogate 1753
1119/41 — *Kommt Seelen seid in Andacht stille, of: Die Erbauliche Anschickung unsers Erlösers* (Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers, 1), cantate GWV 1119/41, voor Estomihi 1741, voor SATB, 2 hobo's, 2 violetta's, 2 altviolen, strijkers en continuo

1126/41 — Aria "Jesus breitet seine Arme" uit cantate *Jesus, auf dass er heiligte das Volk – oT: Das Leiden Jesu auf Golgatha* (Betrachtungen über die Hauptumstände des großen Versöhnungsleidens unseres Erlösers, 9), GWV 1126/41

1157/40 — *Wie gar nichts sind alle Menschen*, cantate GWV 1157/40 voor de 16de zondag na Trinitatis, voor SATB, chalumeau, 2 hobo's, 2 altviolen, strijkers, fagot en continuo

1175/39b — Aria "Brich nur schwache Leibeshütte" uit cantate *Wir wissen so unser irdisch Haus*, GWV 1175/39b, n.a.v. begrafenis Landgraaf Ernst-Ludwig, 1739

1111/34 — Aria "Wo bist du" uit cantate *Erwacht, ihr Heiden*, GWV 1111/34, Epiphania's 1734

1163/35 — Aria "Gern vergeben" uit cantate *Barmherzig und gnädig ist der Herr*, GWV 1163/35, 22ste zondag na Trinitatis, 1735

1165/21 — Aria "Eilt nur fort" uit cantate *Herzlich tut mich verlangen*, GWV 1165/21, 24ste zondag na Trin., 1721

1147/11 — Aria 1 uit cantate *Vergnügte Ruh beliebte Seelenlust*, GWV 1147/11, 6de zondag na Trin., 1711 (Lehms)

210 — *Trisonate in F*, GWV 210, voor baschalumeau, viola d'amore en continuo

317 — *Concerto in D*, GWV 317, voor altviool, viola d'amore, strijkers en continuo

336 — *Concerto in g*, GWV 336, voor viola d'amore, strijkers en continuo

574 — *Allegro moderato* uit *Sinfonia in F*, GWV 574, voor 2 violetta's en strijkers

577 — *Sinfonia in F*, GWV 577, voor viola d'amore, 3 altviolen, fagot, cello en continuo (exerpta)

725 — *Concerto in d*, GWV 725, voor traverso, viola d'amore, strijkers en continuo

GEORG PHILIPP TELEMANN

1:1536 — *Weiche, Lust und Fröhlichkeit*, cantate voor sopraan, (viool, hobo), altviool en continuo TWV 1:1536

42:c5 — *Trisonate in c*, TWV 42:c5, voor hobo, violetta en continuo

42:D15 — *Trisonate in D*, TWV 42:D15, voor traverso, viola d'amore en continuo

42:D7 — *Scherzi melodichi per divertimento di coloro che prendono le Acque minerali in Pirmonte, Domenica*, TWV 42:D7

44:33 — *Sextett in g*, TWV 44:33, voor 2 violen, 2 altviolen, cello en continuo

5:1 — Aria "Ich seh' an einen Stein gebunden" voor sopraan, hobo, viool, viola d'amore en continuo, uit de

Brockespassion, TWV 5:1

5:1 — Aria "Dem Himmel gleich sein buntgefärbter Rücken" voor sopraan, viola d'amore en continuo, uit de Brockespassion, TWV 5:1

51:G9 — Concerto in G, TWV 51:G9, voor altviool, strijkers en continuo

52:G3 — Concerto in G, TWV 52:G3, voor 2 violetta's, strijkers en continuo

53:E1 — Concerto in E, TWV 53:E1, voor traverso, oboe d'amore, viola d'amore, strijkers en continuo

JOHANN SEBASTIAN BACH

16 — Aria "Geliebter Jesu, du allein" uit cantate "Herr Gott, dich loben wir", BWV 16, Nieuwjaarsdag 1716 (Lehms)

18 — Gleichwie der Regen und Schnee vom Himmel fällt, cantate BWV 18, Sexagesima ca. 1714 (Neumeister)

152 — Tritt auf die Glaubensbahn, cantate BWV 152, voor sopraan, bas, blokfluit, hobo, viola d'amore, viola da gamba en basso continuo

245 — Arioso "Betrachte, meine Seel!" uit Johannespassie, BWV 245

245 — Aria: "Erwäge, wie sein blutgefärbter Rücken" uit Johannespassie, BWV 245

1007-12 — 6 Solosuites voor violoncello, BWV 1007-1012

1052 — Brandenburgs Concerto nr. 6 in Bes, BWV 1051

PAUL HINDEMITH

Kleine Sonate für Viola d'Amore und Klavier (op. 25/2)

Lieder mit Klavier op. 18 (1-2-7-4)

Sonate op. 31/1 für Bratsche allein (nu: op. 31/4)

Tanzstücke op. 19 für Klavier

Sonate für Bratsche und Klavier op 25/3 (nu op. 25/4)

CARL PHILIP EMANUEL BACH

Quartett in a, voor fluit, altviool, cello en klavier, Wq. 93, H. 537

Triosonate in F, H. 588, voor basblokfluit, altviool en basso continuo

WILHELM FRIEDEMANN BACH

Duet in C, F. 60, voor 2 altviolen

Duet in G, F. 61, voor 2 altviolen

partners en dankwoord

CYDONIA BAROCCA ZOU NIET MOGELIJK GEWEEST ZIJN MET DE STEUN EN BELANGELOZE INZET VAN VELEN. EN NIET VERGETEN

De Vlaamse Gemeenschap
 Stad GENT
 Uitpas Gent
 KLARA
 HAM Sessions
 Jacobus vzw
 De Bijloke Muziekcentrum, Gent
 De Handelsbeurs, Gent
 Hogeschool Gent - Conservatorium
 STAM - Stadsmuseum GENT
 De Crabbelaer - Bier
 Davidsfonds Cultuur
 CCV: Partner in Christelijke Vorming
 Quatre Mains Klaviercentrum
 Vlamo, gebeten door muziek
 Ex Tempore, vocaal ensemble
 Il Gardellino, barokorkest
 Christoph Graupner Gesellschaft, DA
 Hindemith-Institut, Frankfurt
 Kitchenroots bvba
 MIRY Concertzaal
 Orpheon Foundation - instrument collection
 Curiosité - Ann Vansteenkiste

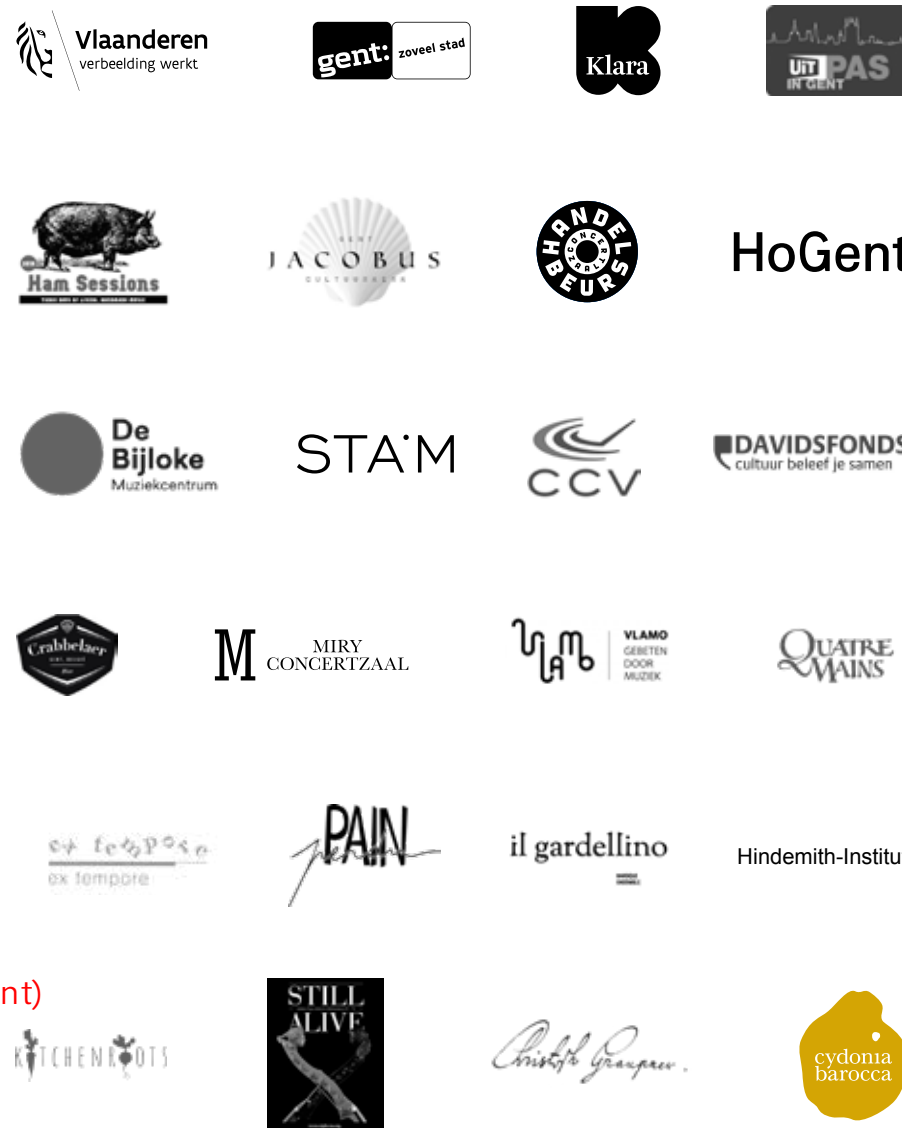
mijn lieve vrouw en kinderen, broers en zussen

de enthousiaste musici uit Duitsland, Nederland, Nieuw-Zeeland, Oostenrijk, Frankrijk, en België

Koen en Mieke
 Aart en Kersten
 Wim Detemmerman
 Steinerschool Gent
 Andreas, Anton, Eric, Laurentz, Ruben, Charles, Warren, Karin, ...

Misschien hier de vermelding van CB 2019 en 2020?? (zie online document)

met de steun van, en in samenwerking met

---

locaties: gent kleurt goud

1 CAFÉ MIRY

Biezekapelstraat 9
BAR CYDONIA, meet and greet,
festivalsecretariaat

**2 MIRY CONCERTZAAL
EN CONSERVATORIUM**

Biezekapelstraat 9

3 DE HANDELSBEURS

Kouter 29

**4 ATELIERS
INSTRUMENTENBOUW**

Nederpolder 26

5 SINT-JACOBSKERK

Sint-Jacobsplein

6 HOTEL FALLIGAN

Kouter 172

7 SINT-BAAFSHUIS

Biezekapelstraat 2

8 PROTESTANTSE KERK

Sint-Kristoffelstraat 1 (Brabantdam)

9 DE BIJLOKE MUZIEKCENTRUM

Bijlokekaai 7